

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

MAAHANMUUTTAJIEN LU- KUTAITOKOULUTUKSEN ARVIOINTI

Hankesuunnitelma 31.3.2022

Hanna Väätäinen | Laura Partanen

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Arvioinnin tausta.....	4
2.1 Lukutaitokoulutus osana kotoutumista	4
2.2 Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen opetuksen lähtökohdat ja tavoitteet	6
2.2.1 Vapaan sivistystyön luku- ja kirjoitustaidon koulutus	7
2.2.2 Aikuisten perusopetuksen uudistus.....	8
2.3 Arvioinnin teemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita	9
2.4 Arvioinnin keskeiset käsitteet	16
3 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet	19
3.1 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet	19
3.2 Kehittävä arviointi.....	19
3.3 Arvioinnin hyödynsaajat ja sidosryhmät.....	20
3.4 Arvioinnin painopisteet ja vaikuttavuus	20
4 Arviointikohteet ja -kysymykset	22
4.1 Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset	22
4.2 Arvioinnin kohderyhmät ja rajaukset.....	23
5 Arviointiaineisto, sen hankinta ja analysointi	24
6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu	27
7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa	30
8 Arviointihankkeen riskienhallinta ja laadunvarmistus	32
9 Henkilötietojen käsittely arviointihankkeessa	34
Lähteet	35
Liitteet	39
Liite 1. Tilastotietokannat	39
Liite 2. Arvioinnin teemat, tarkentavat kysymykset ja aineistonhankintamenetelmät.	40

1 Johdanto

Työn murros ja tietoyhteiskunnan kehitys koskevat kaikkia ja haastavat pitämään huolta jokaisen osaamisesta ja ehkäisemään yhteiskunnallista polarisaatiota. Näitä tavoitteita sanoittaa myös Marinin hallitusohjelma: *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*, joka pyrkii muun muassa turvaamaan jokaisen nuoren, kesken koulutuksen maahan tulleen ja paperittoman oikeuden suorittaa perusopetus loppuun. Hallitusohjelman tavoitteena on rakentaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koulutuksen keinoin. (VN 2019.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus Suomessa kasvaa, mutta maahanmuuttajien on havaittu jääneen koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen (VN 2019). Syksyllä 2018 valtioneuvosto nosti erityiseksi huolenaiheeksi maahanmuuttajien osaamisen kehittämisen, sillä kansallisten selvitysten perusteella osaamiserot kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä oli todettu Suomessa suuriksi (VN 2018, 27; Witting 2019). Syrjäytymiskehityksen kannalta erityisen haavoittuvassa asemassa ovat aikuisena maahan muuttaneet henkilöt, joilla on heikko koulutustausta tai ei kouluhistoriaa lainkaan.

Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen ja yhteiskunnassa tarvittavan perusosaamisen vahvistuminen ovat ensiarvoisen tärkeitä syrjäytymistä ehkäiseviä ja integraatiota edistäviä tekijöitä. Suomessa näitä taitoja voi opetella muun muassa aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa. Koulutus siirtyi vuoden 2018 alussa työ- ja elinkeinoministeriön vastuulta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Siitä lähtien vapaan sivistystyön oppilaitoksissa on voitu järjestää aikuisille maahanmuuttajille suunnattua lukutaitokoulutusta. Lisäksi aikuisten perusopetukseen on sisällytetty erillinen lukutaitovaihe.

Jotta Suomessa voitaisiin entistä paremmin tukea heikon koulutustaustan omaavien aikuisten maahan muuttaneiden osaamisen kehittymistä, koulutuspolun sujuvuutta ja työllistymistä, tarvitaan tietoa lukutaitokoulutuksen nykytilasta sekä koulutuksen järjestämisen vahvuuksista ja kehittämiskohteista.

Lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi. Arviointi koskee vapaata sivistystyötä ja aikuisten perusopetusta. Arvioinnin keskeisiä teemoja ja sisältöalueita ovat arviointi, ohjaus, koulutuspolut ja koulutuksen vaikuttavuus. Lisäksi arvioinnissa tuotetaan tilastollinen tilannekuva lukutaitokoulutuksen volyymeistä, kohdentumisesta ja koulutusmuodoista.

Arviointi toteutetaan osana Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) koulutuksen arviointisuunnitelmaa vuosille 2020–2023. Arvioinnissa tarkastellaan lukutaitokoulutuksen toimivuutta erityisesti oppimisen ja osaamisen kehittämisen ja koulutusjärjestelmän toimivuuden näkökulmista. Arvioinnissa sitoudutaan teoreettis-metodologisesti kehittävän arvioinnin periaatteisiin (Moitus & Kamppi 2020). Arvioinnin suunnittelu on aloitettu loppuvuodesta 2021, tiedonkeruu toteutetaan kevään ja syksyn 2022 aikana ja tulokset julkaista loppuvuodesta 2022.

2 Arvioinnin tausta

Luvussa kuvataan ensin lukutaitokoulutuksen järjestämisen koulutuspoliittista taustaa ja yhteyttä laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen (luku 2.1). Tämän jälkeen esitellään lukutaitokoulutuksen lähtökohdat ja tavoitteet (luku 2.2) Lisäksi luodaan katsaus arvioinnin teemojen kannalta keskeisiin tutkimuksiin, selvityksiin ja hankkeisiin (luku 2.3) sekä täsmennetään arvioinnin keskeiset käsitteet (luku 2.4).

2.1 Lukutaitokoulutus osana kotoutumista

Maahanmuuttajien osaamiseen, työllistymiseen ja yhdenvertaisuuteen havahtuminen vuoden 2015 turvapaikanhakija-aallon myötä

Hallituskaudella 2015–2019 maahanmuuttajille suunnattua palvelujärjestelmää uudistettiin voimakkaasti, kun oli havaittu, että maahanmuuttajien reitit koulutukseen ja työelämään olivat pitkiä ja saattoivat sisältää tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyksiä ja epätarkoituksenmukaisia opintoja (TEM 2016). Vuonna 2017 Suomessa oli ulkomaalaistaustaisia¹ 384 000 eli 7 prosenttia väestöstä (Tilastokeskus 2019a). Ulkomaalaistaustaisten työttömyys oli noin kaksinkertaista ja työllisyysaste kymmenisen prosenttia alhaisempi suomalaistaustaisiin verrattuna. Vallitsevassa tilanteessa maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen nykytilannetta ja kehitystarpeita koettiin tärkeäksi selvittää kokonaisvaltaisesti, jotta maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen suomalaisen yhteiskuntaan helpottuisi ja nopeutuisi.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta selvitti maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden toimivuutta työllistymisen näkökulmasta (Ala-Kauhaluoma ym. 2018). Tutkimuksen ja asiantuntijakoulu-lemisten pohjalta tarkastusvaliokunta antoi aiheesta mietinnön eduskunnalle (TrVM 6/2018 vp). Hyväksyessään mietinnön eduskunta edellytti, että hallitus laatii kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman kotouttamistoimien uudistamistarpeesta ja toteutettavista uudistuksista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön maahanmuuttoasioita koskeva työryhmä määritteli maahanmuuttajien koulutusta koskevista koulutusjärjestelmän uudistuksista merkittävimmiksi muun muassa aikuisten perusopetuksen uudistamisen ja uudet luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen koulutukset vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Koulutusjärjestelmässä tehtiin eri koulutusasteita koskevia rakenteellisia, lainsäädäntöä ja rahoitusta koskevia uudistuksia, joista lukutaitokoulutusta koskien seuraavat:

- Aikuisten perusopetuksen uudistaminen
- Kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyn koulutuksen maksuttomuus vapaan sivistystyön piirissä. Tämä mahdollistaa maksuttoman koulutusvaihtoehdon myös esimerkiksi lasten kanssa kotona oleville vanhemmille.

---

¹ Ulkomaalaistaustaisia ovat myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajien jälkeläiset (Tilastokeskus 2022, ks. tarkemmin luku 2.4)

- Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen opiskelun koulutusmalli vapaaseen sivistystyöhön.
- Maahanmuuttajien osaamisen tunnistamis- ja tunnustamispalvelujen kehittäminen.

(OKM 2019)

Nämä uudistukset tulivat voimaan vuoden 2018 alussa (ks. tarkemmin luku 2.2). Sitten Karvi on toteuttanut työryhmän esityksen pohjalta arvioinnin kotouttamistoimien ja koulutusjärjestelmän uudistusten vaikutuksista maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuihin. (OKM 2019; Hievanen ym. 2020.)

Marinin hallituksen (2019 -) toimesta on tämän jälkeen tehty muun muassa seuraavia toimia maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tehostamiseksi:

- Kuntien osaamiskeskustoiminnan kehittäminen ja laajentaminen.
- Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittäminen, saavutettavuuden parantaminen ja laadun yhdenmukaistaminen.
- Työelämän vastaanottavuuden vahvistaminen luomalla työelämän monimuotoisuusohjelma.

(VN 2021, 41.)

Kotoutumisen selonteko – kokonaisvaltainen toimenpideohjelma kotouttamistoimien uudistamistarpeesta

Eduskunnan edellyttämä toimenpideohjelma annettiin selontekona eduskunnalle kesäkuussa 2021 (TEM 2021a). Selonteko esittää laajan kirjon uudistustoimia, joiden keskeinen tavoite on:

- Nopeuttaa maahanmuuttajien polkua työhön ja koulutukseen.
- Edistää maahanmuuttajien osallisuutta työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa.
- Tukea erityisesti maahanmuuttajanaisten, ja siten koko perheen, juurtumista Suomeen.
- Lisätä työelämän vastaanottavuutta ja ehkäistä yhteiskunnallista polarisaatiota.

(TEM 2021a.)

Yhtenä keskeisenä keinona vastata kotoutumiseen liittyviin haasteisiin esitetään selonteossa kotoutumisohjelma, joka tehostaisi kotoutumisen alkuvaihetta ja vahvistaisi ohjausta työelämään tai jatkokoulutukseen. Ohjelma loisi rakenteen myös työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi, minkä oletetaan parantavan erityisesti kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksia kotoutua. Ohjelmassa korostuu pyrkimys ottaa entistä paremmin huomioon maahanmuuttajien tarpeet. (mt.)

Eduskunta on keskustellut selonteosta ja työ jatkuu parhaillaan valiokunnissa. Päätöksiä selonteon pohjalta tehtävistä toimista ei siis ole tehty, mutta hallituksen Oikeus oppia -kehittämisohjelman

mukaisesti vuosina 2020–2022 kiinnitetään huomiota maahanmuuttotaustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen, erityisesti vasta maahan saapuneiden oppilaiden kielellisten ja muiden oppimisvalmiuksien arviointiin². Lisäksi selvitetään kotoutumiskoulutuksen vahvistamista siten, että se kattaisi kaikki väestöryhmät eri koulutusasteilla yhdenvertaisesti ja mahdollistaa kotoutumiskoulutuksen ja siihen sisältyvän kielikoulutuksen myös niille maahanmuuttajille, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella. (VN 2019.)

Maahanmuuttajien koulutus- ja työllisyyspoluilla on haasteita ja alueellisia eroja

Osana selontekoa tuotettiin Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut -selvitys (Shemeikka ym. 2021), jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen kehittämiseksi siten, että ulkomaalaistaustaisten työllistymisaste nousisi ja yhteiskunnallinen osallisuus paranisi (mt.).

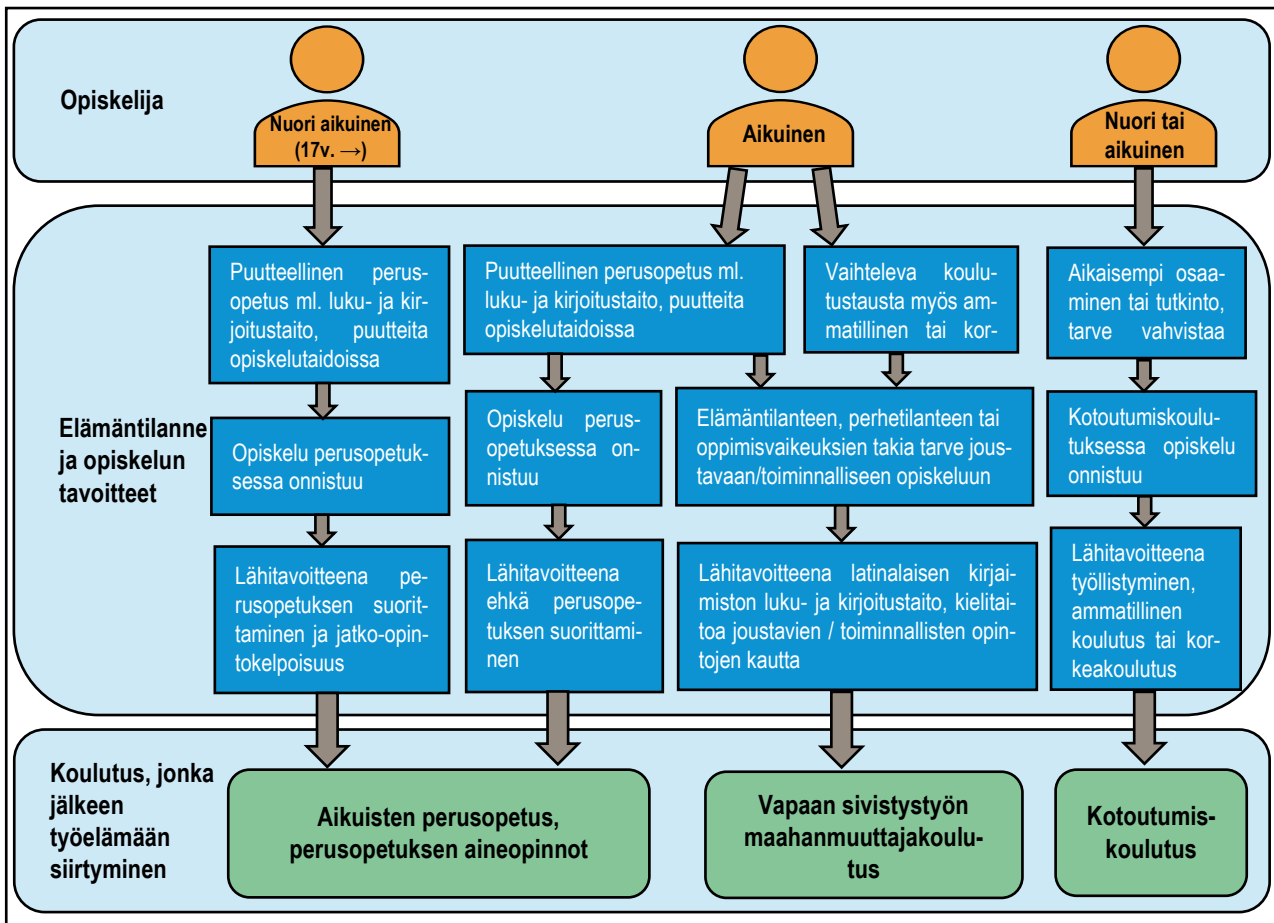
Selvityksessä maahanmuuttajien koulutus- ja työllisyyspoluilla havaittiin useita haasteita ja suuria alueellisia eroja. Yksilön osaamisesta todettiin olevan vaikea saada kattavaa kuvaa ja osaamisen arviointiin liittyvän tiedon siirtymisessä koulutusasteelta toiselle todettiin olevan haasteita. Havaittiin myös, ettei kotoutumiskoulutus toteutunut kaikkien asiakasryhmien kannalta tarkoituksenmukaisesti. Nykytilanteessa ei ole nähty olevan riittäviä keinoja tukea kaikkien pidempään maassa asuneiden maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen opiskelua. Työvoimakoulutuksen opiskelijavalinnoissa on priorisoitu maahanmuuttajat, joilla on voimassa oleva kotoutumissuunnitelma. Etenkin sopivaa kielenopetusta saattoi olla vaikea löytää omalta alueelta. Asiakkaiden tarpeiden huomioimisen todettiin myös kaipaavan vahvistamista. (Shemeikka ym. 2021.) Selvityksessä esitetyt johtopäätökset ovat yhteneväisiä Karvin toteuttaman arvioinnin kanssa (Hievanen ym. 2021).

2.2 Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen opetuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolku Suomessa alkaa alkukartoituksesta (ks. kuvio 1). TE-toimistot ja kunnat ovat vastuussa lakisääteisen, kotoutumisprosessin käynnistävän alkukartoitusten järjestämisestä sekä kotoutumissuunnitelmien laatimisesta (VN 2010/1386). Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito, oppimisvalmiuksia sekä muut kotoutumiseen vaikuttavat seikat ja palvelutarpeet. (VN 2021, 54.) Tämän pohjalta laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma, jonka osana voi olla lukutaitokoulutusta.

---

² Karvissa on käynnissä valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tila ja vaikuttavuus -arviointi hallituksen osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa. Arvioinnin tulosten pohjalta laaditaan kehittämissuosituksia valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen kehittämiseksi.

Kuvio 1. Lukutaitokoulutuksen järjestämisen väylät (OKM 2017)

Lukutaitokoulutusta tarjotaan vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä osana aikuisten perusopetuksen alkuvaihetta. Lukutaitokoulutus siirtyi työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle vuonna 2018. (VN 2021, 82.)

2.2.1 Vapaan sivistystyön luku- ja kirjoitustaidon koulutus

Vuoden 2018 alusta lukutaitokoulutusta on järjestetty kansanopistoissa, kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa ja kesäyliopistoissa. Uudessa koulutusmallissa pyritään hyödyntämään vapaan sivistystyön koulutuksen joustavuutta ja monimuotoisuutta sekä eri oppilaitosmuotojen ominaispiirteitä. Koulutusmalli perustui vapaan sivistystyön maahanmuuttajakoulutusta valmistelevalle työryhmän ehdotuksiin (OKM 2017). Tarkoituksena oli monipuolistaa luku- ja kirjoitustaidon opiskelumahdollisuuksia ja osaltaan nopeuttaa maahanmuuttajien polkuja koulutukseen ja työelämään. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen laati Opetushallitus (OPH 2018). Lisäksi Kansalaisopistojen liitto on antanut OPH:n suositukseen perustuvan tarkentavan suosituksen omille jäsenilleen (Kansalaisopistojen liitto KoL 2018).

Koulutuksen keskeisenä sisältönä ovat luku- ja kirjoitustaidon ja suomen/ruotsin kielen opinnot sekä muut kotoutumista tukevat sisällöt. Opintoja voidaan yhdistää toiminnallisiin sisältöihin. Koulutuksen kohderyhmänä ovat erityisesti henkilöt, jotka tarvitsevat joustavia tai osa-aikaisia koulutusmahdollisuuksia kuten kotivanhemmat ja henkilöt, joiden arvioidaan tarvitsevan erityisesti toiminnallista opiskelua, mutta myös muut henkilöt, joiden tarpeisiin muu koulutustarjonta ei vastannut. Osa-aikainen koulutus soveltuu myös työssä käyville (ks. luku 2.3).

Uuden koulutusmallin tarpeen taustalla oli luku- ja kirjoitustaidon koulutus sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden perusopinnot olivat puutteelliset, mutta joille työhallinto, kunta tai henkilö itse ei katsonut peruskouluopintoja tarkoituksenmukaisiksi. Samoin ongelmallisissa tilanteissa olivat henkilöt, joiden etenemistä aikaisemmat koulutusmallit eivät riittävästi tukeneet ja jotka hyötyisivät toiminnallisiin sisältöihin yhdistettävästä koulutuksesta. Uudella koulutuksella pyrittiin vastaamaan luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen osallistuvien tarpeisiin ja tavoittamaan kohderyhmiä, jotka jäävät koulutuksen ulkopuolelle. Kotona pieniä lapsia hoitaville maahanmuuttajavanhemmille ei koettu olleen tarjolla soveltuvia, koulutuksen ja lastenhoidon yhdistäviä opiskelumahdollisuuksia. (HE 140/2017 vp)

Tavoitteena oli myös vahvistaa vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen roolia maahanmuuttajien kotouttamisessa ja lisätä koulutuksen järjestäjien ja kotoutumissuunnitelmien laatimisesta vastuussa olevien tahojen yhteistyötä. Lisäksi pyrittiin luomaan koulutuksen kehittämiseksi entistä paremmat edellytykset lisäämällä koulutuksen rahoituksen ennakoitavuutta. Mikäli koulutus on hyväksytty osaksi opiskelijan kotoutumissuunnitelmaa, ei siitä peritä maksua, vaan koulutuksen valtionosuus on 100 %. (Valtioneuvosto 2021, 82.) Kotoutumissuunnitelman mukaisesti suoritteisiin voi ilmoittaa suoritteet, jotka kunta tai työvoimaviranomainen on hyväksynyt kotoutumissuunnitelmaan. Uuden koulutusmallin rahoitus integroitiin osaksi vapaan sivistystyön nykyistä rahoitusjärjestelmää. (HE 140/2017 vp.) Vuonna 2020 pohjana ovat varainhoitovuotta edeltäneen vuoden 2018 suoritteet (kansalaisopistoilla opetustunnit).

Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa on käytössä Opetushallituksen laatima Opetussuunnitelmasuositus (OPH 2018), mutta koulutuksen toteuttamisen tavat ovat joustavia ja profiloituvat myös oppilaitostyyppien mukaisesti. Koulutuksen alkuvuosina Suomen Kansanopistoyhdistys on esimerkiksi kehittänyt yhteistyössä Opintokeskukset ry:n ja Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen mallin (Valkendorff & Luukkainen 2019). Siitä, kuinka laajalti malli on käytössä, ei ole toistaiseksi tietoa.

2.2.2 Aikuisten perusopetuksen uudistus

Aikuisten perusopetus on suunnattu oppivelvollisuusiän ylittäneille henkilöille, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on esimerkiksi tarve täydentää muualla kuin Suomessa suoritetuista perusasteen opintoista tai korottaa yksittäisten oppiaineiden arvosanoja. Perusopetus voi laajimmillaan sisältää alkuvaiheen osana järjestettävään luku- ja kirjoitustaitoa vailla olleille tarkoitettua erityisen lukutaitovaiheen, perusopetuksen alkuvaiheen opetuksen ja perusope-

tuksen päättövaiheen opetuksen. Suuri osa opiskelijoista osallistuu vain osaan mainituista vaiheista. Lukutaitovaihe sisältää luku- ja kirjoitustaidon alkeita, numeerisia perustaitoja ja kotouttavia sisältöjä (ks. luku 2.3). (HE 178/2016 vp.)

Aikuisten perusopetuksen uudistuksen (2016) tavoitteena oli mahdollistaa oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajille perusopetuksen oppimäärän suorittaminen tehokkaasti ja kokopäiväisesti. Osana uudistusta luku- ja kirjoitustaidon opetus kytkettiin osaksi aikuisten perusopetusta. Lukutaitovaihe on kohdennettu maahanmuuttajille, joilla ei ole riittäviä edellytyksiä selviytyä perusopetuksen alkuvaiheessa opiskelulle asetettavista vaatimuksista. Uudistettu aikuisten perusopetus otettiin käyttöön vuonna 2018. (mt.)

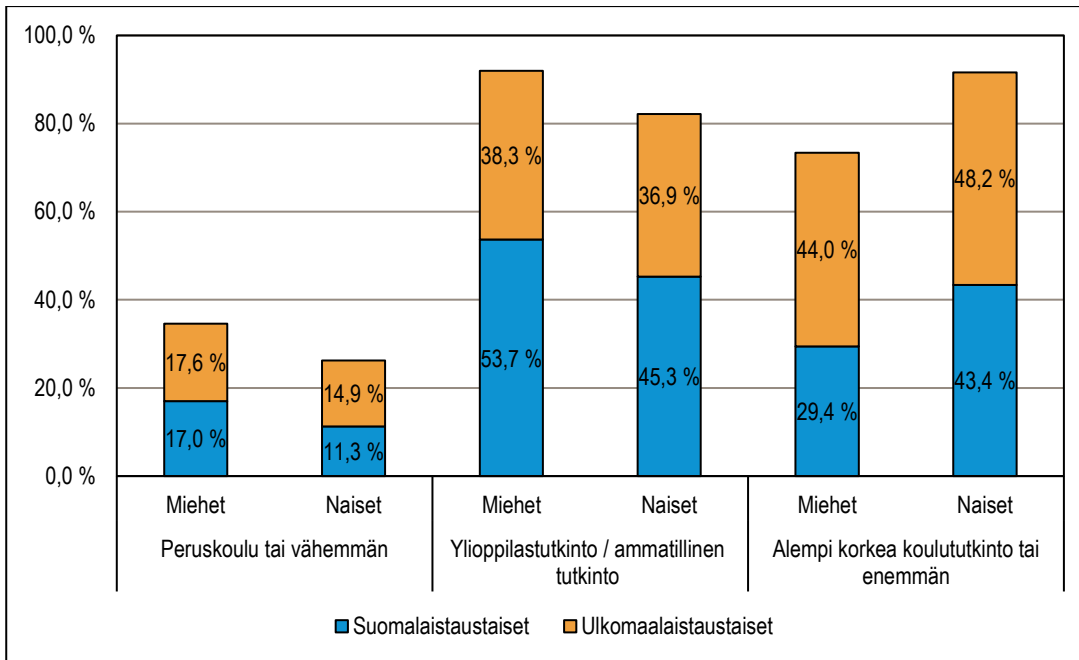
Perusopetuslain uudistettujen säädösten tavoitteena oli kehittää oppivelvollisuuden ylittäneille tarkoitettun perusopetuksen sisältöä ja rakennetta vastaamaan maahanmuuttajien perusopetuksen muuttunutta tarvetta ja yhtäläistä aikaisempia hyvin erilaisia ja ohjaamattomia käytäntöjä. Keskeinen tavoite oli taata riittävät henkilökohtaiset joustot tehokkaalle etenemiselle. (mt.) Aikuisten perusopetus siirrettiin kokonaan valtion rahoittamaksi.

2.3 Arvioinnin teemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita

Tässä luvussa käydään läpi arvioinnin pääteemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita. Tarkastelussa keskitytään lukutaitokoulutuksen kehittämisen – ja tämän arvioinnin kohdentamisen – kannalta keskeisiin johtopäätöksiin ja toisaalta selvityksissä tunnistettuihin tiedontarpeisiin.

Lukutaitokoulutukseen osallistuvista on erittäin niukalti kansallisen tason tilastotietoa

Suomessa asuvat ulkomaalaistaustaiset ovat koulutetumpia kuin yleisesti ajatellaan (ks. kuvio 2). Alempia korkeakoulututkintoja tai siitä eteenpäin tarkastelemalla ulkomaalaistaustaisten naisten korkeakoulutettujen osuus noin 19 % korkeampia kuin suomalaistaustaisilla miehillä. Kotoutumisen indikaattorit -julkaisussa koulutuksen kerrotaan olevan polarisoitunutta: ”ulkomaalaistaustaisten joukossa on paljon niitä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta tai joilla perusastetta ei ole suoritettu lainkaan.” (Kazi ym. 2019, 15.) Kuitenkin, kun suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten koulutustiedot asetetaan samaan kuvioon (kuvio 2), havaitaan, että heikosti koulutettujen osuudet ovat lähellä toisiaan. Tämä voi johtua tilastoinnin haasteista, joita eritellään alla. Hieman alle kaksi kolmannesta ulkomaalaistaustaista puhuu oman arvionsa mukaan suomea tai ruotsia vähintään keskitasoisesti (mt.).

Kuvio 2. Korkein 18–64-vuotiaiden Suomessa tai ulkomailla suoritettu tutkinto (2017/2018). (Lähde: Kazi ym. 2019)

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden koulutustasosta ei ole saatavilla tarkkaa tietoa, sillä ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät näy tutkintorekisteriin perustuvissa virallisissa tilastoissa. Tutkintorekisterin laatua on saatu parannettua, mutta rekisterissä on edelleen alipeittoa maassa asuvan ulkomaalaistaustaisten väestön osalta, jolloin noin puolelta puuttuu tieto Suomen ulkopuolella suoritetusta koulutuksesta. (Witting 2019; VN 2021, 28.) Ulkomaalaistaustaista väestöä koskevaa tilastollista seuranta on kuitenkin aivan viime vuosina laajentunut, kun kehittämistoimien ja poliittisen päätöksenteon tueksi on tarvittu kansallisen tason tarkasteluja. Tällä hetkellä tilastotietoa ulkomaalaistaustaista väestönosasta on saatavilla seuraavista kansallisista tilastotietokannoista (ks. tarkemmin liite 1):

- [OPH: Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot](#)
- [OPH: Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit](#)
- [TEM: Kototietokanta](#)
- [TEM: Kotoutumisen indikaattorit](#)
- [Tilastokeskus: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen -tietokanta](#)

Lisäksi tietoa on saatavilla pohjoismaisten tilastokeskusten yhteistietokannasta, johon on yhdenmukaistettu maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyviä rekisteritietoja. Vastaavia rekisteritietoja ei ole saatavissa mistään muualta Euroopasta. Kotoutumisesta ja maahanmuutosta on tehty useita pohjoismaisia tutkimuksia, mutta ne ovat olleet yksittäisiä ja perustuneet maakohtaisiin määritelmiin. (Norden 2018.) Koulutustilastojen osalta tarkastelut koskevat perusastetta ja sitä ylempiä koulutusasteita, joten tilasto ei tarjoa tämän arvioinnin kannalta lisätietoa. Ulkomaalaistaustaiseen väestöön liittyvää tilastotietoa on koottu myös kansainväliseen OECD.Stat-tietokantaan. Tietokannan ikäryhmäjaottelu ei kuitenkaan ole suoraan hyödynnettävissä lukutaitokoulutuksen kohderyhmän mukaiseen koulutustaustatarkasteluun.

Tilastoissa usein tarkastelun kohteena oleva ulkomaalaistaustaisten väestöryhmä pitää sisällään myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajien jälkeläiset, jotka eivät kuulu tämän arvioinnin kohderyhmään. Lisäksi useissa koulutusastetarkasteluissa alimpana asteena on esitetty peruskoulutus, jolloin arvioinnin kohderyhmä (maahan itse muuttaneet, joilla ei ole perusasteen koulutusta) rajautuu tarkastelujen ulkopuolelle. Joitakin yksittäisiä tilastollisia tarkasteluja tarkemmin rajatuille joukoille on tehty, kuten vuonna 2016 aikuisia turvapaikanhakijoita koskeva koulutusasteselvitys, jonka mukaan vailla täysimittaista peruskoulutusta oli 27 prosenttia turvapaikanhakijoista (vähemmän kuin 7 vuotta peruskoulua) ja täysin vailla koulutusta 7 prosenttia selvityksen kohdejoukosta (N=1004) (Sandberg & Stordell 2016).

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin kohderyhmään liittyvän tilastoinnin haasteita kuvaa hyvin Tilastokeskuksen esimerkki vuodelta 2019 (Witting 2019.). Tilastokeskus toteutti tuolloin ensimmäistä kertaa kyselyn, jolla selvitettiin kaikilta Suomessa asuvilta ulkomaalaistaustaisilta, mitä tutkintoja he ovat suorittaneet ennen muuttoaan Suomeen. Tiedonkeruun vastausaste oli 33 prosenttia (37 600/115 000 henkilöä). Tiedonkeruuseen vastanneista 7 prosenttia oli ilman perusasteen tutkintoa. Suurimmat vastausosuudet olivat saksan-, kiinan- sekä espanjankielisillä. Matalimmat vastausosuudet olivat puolestaan somalinkielisillä sekä vironkielisillä. (mt.) Nämä molemmat ovat merkittäviä vieraskielisten ryhmiä Suomessa ja somalinkieliset oletettavasti myös lukutaitokoulutuksen piirissä. Vastausosuudet kertovat, että korkeasti koulutetut vastasivat todennäköisemmin kuin matalasti koulutetut, joten tiedonkeruun tulokset eivät sellaisenaan edusta ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakennetta. Vastausaktiivisuutta heikentäviä tekijöitä olivat luku- ja/tai kirjoittamistaitoon liittyvät vaikeudet vastata tiedonkeruukysymyksiin. Witting toteaaakin, että olisi tarpeellista selvittää heikon luku- ja kirjoitustaidon varassa olevien aikuisten osuus, jotta tarvittavat koulutuspoliittiset toimet pystyttäisiin kohdentamaan oikein. (mt.)

Tilastokeskus keräsi myös opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen toimeksiannosta vapaan sivistystyön oppilaitosten tutkintoon johtamaton koulutuksen opiskelijoiden profiilitietoja vuonna 2019 (Tilastokeskus 2019b). Kysyttävät tiedot olivat ikä, korkeimman suoritettun tutkinnon koulutusaste, pääasiallinen toiminta ja äidinkieli. Oppilaitoksilla oli monenlaisia vaikeuksia profiilitietojen keräämisessä. Tiedonkeruun mukaan vapaan sivistystyön 22 273 opiskelijasta korkeintaan perusasteen oli suorittanut 6 % ja vieraskielisistä suurimmat ryhmät olivat ”muut” (6 %), ruotsi (3 %), Englanti (3 %), venäjä (2 %). Lukutaitokoulutukseen osallistuvia ei tässäkään tarkastelussa eritelty. Arvioinnin kohderyhmän kuulemisen haasteet näkyvät myös osana Kotona Suomessa -ESR-hanketta tehdyn maahanmuuttajien kotoutumispalveluita koskevan tiedonkeruun tuloksissa (Kariinen ym. 2020). Selvityksessä kartoitettiin sähköisellä kyselyllä kotoutumispalveluita käyttävien maahanmuuttajien näkemyksiä saamistaan alkuvaiheen kotoutumispalveluista. Kokonaisuudessaan kotoutumista edistäviä palveluja pidettiin kyselyn perusteella hyvin toimivina (mt., 46). Sähköiseen kyselyyn vastaaminen on kuitenkin lukutaitokoulutuksen kohderyhmälle haasteellista, joten tämään selvityksen tuloksista on vaikea tehdä arvioinnin kohderyhmää koskevia päätelmiä.

Lukutaitokoulutuksessa ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa on käytössä Koulutusportti-järjestelmä, joka toimii TE-palvelujen ja opetushenkilöstön tiedonvaihdon kanavana niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat kotoutumislain piirissä eli osallistuvat lukutaitokoulutukseen osana kotoutumiskoulutusta ja ovat TE-palvelujen asiakkaita. Nykyisin lukutaitokoulutukseen osallistuu myös

muita ryhmiä kuin työvoiman ja kotoutumislain piirissä olevia (ml. kotiäidit, pitkään Suomessa olleet). Kansallisia koulutuspolkujen tai osaamisen kehittymisen seurantajärjestelmiä ei ole. Vuonna 2021 (1.8.2021 alkaen) Koski-tietovaranto ulotettiin koskemaan myös vapaan sivistystyön koulutuksia, joten jatkossa myös kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, kesäyliopistoissa, opintokeskuksissa ja liikunnan koulutuskeskuksissa hankittu osaaminen on mahdollista tallentaa kansalliseen Koski-tietovarantoon. (OKM 2022.) Tietovarantoon on kuitenkin toistaiseksi kertynyt vain vähän tietoa eikä tiedon tallentamiseen ole velvoitetta.

Osaamisen arvioinnin testausmenetelmät ja kriteerit vaativat tarkastelua yhdenmukaisuuden näkökulmasta

Luku- ja kirjoitustaidon saavuttamiselle ei ole tällä hetkellä lukutaitokoulutuksessa olemassa yhteisiä mittareita. Karvin aiemman Maahanmuuttajien koulutuspolun -arvioinnin yksi keskeisistä johtopäätöksistä olikin, että opiskelijoiden osaamisen arvioinnin menetelmät ja kriteerit lukutaitokoulutuksessa vaihtelevat (Hievanen ym. 2020.) Tämä johtuu osittain tuoreesta uudistuksesta, mutta myös vapaan sivistystyön koulutustehtävän ja lukutaitokoulutuksen luonteesta (ks. 2.4). Opettajat toivoivatkin kansallisen tason ohjeistuksia, välineitä ja tukimateriaaleja opiskelijoiden osaamisen arvioimiseksi oikeudenmukaisesti. Koska kyse on koulutuspolun alkupäässä tarjottavasta koulutuksesta, joka toimii pohjana muulle koulutukselle, arvioinnin heitteleminen tuottaa sekä opiskelijoille itselleen että jatkopolkujen oppilaitoksille ja koko järjestelmälle haasteita muun muassa heterogeenisten opetusryhmien muodossa. Ikävänä seurauksena arvioinnin vaihtelusta opiskelijalle voi olla, ettei hän todistuksin varmennetusta valmiudestaan huolimatta omaa edellytyksiä menestyä seuraavan tason opinnoissa.

Kriteerittömyys vaikeuttaa myös luotettavan kansallisen tason seurantatiedon keräämistä osaamisen kehittymisestä lukutaitokoulutuksen aikana. Arviot osaamisen kehittymisestä perustuvat luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opettajan Koulutusportti-järjestelmään merkitsemään jatkosuositukseen. Kuten edellä todettiin, Koulutusporttia käytetään kotoutumisen piirissä olevien TE-toimiston asiakkaiden tietojen kirjaamiseen, joten osa lukutaitokoulutuksen opiskelijoista jää sen ulkopuolelle. Jatko-opintovalmiuksia koskevien arvioiden luotettava hyödynnettävyys on myös haasteellista tilanteessa, jossa opettajien käytössä ei ole yhtenäisiä arviointimenetelmiä tai kriteerejä kielellisen osaamisen arvioimiseen. Opettajien arviointiosaamisessa voi olla suurta vaihtelua yhtenäisen tukimateriaalin puuttuessa. Opettajien osaamistason vaihtelusta ovat kertoneet opiskelijat Pakolais- taustaisten ohjaus -hankkeen selvityksessä (Kanniainen ym. 2020, 15).

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin selvitys- ja kehitystyötä on tehty myös hankkeissa, kuten pääkaupunkiseudun lukutaitokoulutusta järjestävien oppilaitosten [Lähtöruutu-hankkeessa](#) ja [Ompu-hankkeessa](#) (Eiran aikuislukio) sekä [Opsista käytäntöön. Kansalaisopistojen lukutaito-opettajien työkalupakki](#) -hankkeessa.

Koulutukseen ohjaamisen periaatteita ja käytäntöjä on tarpeen tarkastella kansallisesti

Useiden selvitysten johtopäätöksissä on todettu, että se, keitä lukutaitokoulutukseen tai aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheeseen ohjataan, ei ole vielä ohjaaville tahoille selvää ja myös ohjausprosesseissa, -käytännöissä ja -periaatteissa on alueellista vaihtelua (Hievanen ym.2020; Kanninen ym.2020; VN 2021). Joillakin alueilla TE-toimistojen asiantuntijat valitsevat lukutaitokoulutuksen opiskelijat tai antavat suosituksensa opiskelijoista valinnan tekeville oppilaitoksille. Toisilla paikkakunnilla opiskelijat hakeutuvat itsenäisesti koulutukseen ja opiskelijavalinta tehdään ilman TE-toimistoa. (Kanninen ym. 2020, 4). Helsingissä on käytössä keskitetty Lukupalveluohjaus. Karvin arvioinnin johtopäätöksissä muun muassa todettiin lukutaitokoulutuksen profiilin vaativan ohjauksen osalta kirkastamista suhteessa aikuisten perusopetukseen ja kotoutumiskoulutukseen (Hievanen ym. 2020).

Vaikka lukutaitokoulutus muuttui uudistuksen myötä työ- ja elinkeinoministeriön alaisesta työvoimapoliittisesta koulutuksesta opetus- ja kulttuuriministeriön tarjoaman omaehtoisen koulutuksen piiriin, ohjausvastuu säilyi TE-toimistoilla (joissakin tapauksissa kunnilla). Tämä edellyttää hallinnonalojen yhteistyön ja vuorovaikutuksen toimimista. Toistaiseksi kuntien kotoutumispalveluiden valikoima sekä kuntien ja TE-toimiston välinen yhteistyö vaihtelevat paikkakunnasta toiseen. (VN 2021, 74.). Myös koulutusta tarjoavien ja ohjaavien tahojen välisen yhteistyön määrässä ja laadussa on kansallista vaihtelua (Hievanen ym. 2020).

Ohjauksen toimivuutta ja koulutuksen tarkoituksenmukaista kohdentumista voi haastaa myös tiedon puuttuminen: esimerkiksi kunnilla ei aina ole tietoa siitä, kuinka paljon kotoutumissuunnitelmaan oikeutettuja kunnassa on ja keitä he ovat (Karinen ym. 2020.) Kaikissa kunnissa työvoiman ulkopuolella olevista systemaattisimmin palveluita pystytään tarjoamaan pakolaistaustaisille, etenkin kiintiöpakolaisille, joiden osalta kunta usein saa etukäteistiedon kuntaan muutosta (VN 2021, 39.) Suomen tiukka tietosuojalainsäädäntö hankaloittaa osaltaan viestinnän kohdentamista lukutaitokoulutuksesta potentiaalisesti hyötyville maahanmuuttajaryhmille, jotka eivät ole palvelujen piirissä. (mm. Hievanen ym. 2020).

Koulutuspoliittisessa selonteossa todetaan lisäksi, ettei lukutaitokoulutusta ollut uudistuksen alkuvuosina riittävästi saatavilla. Haasteena vapaan sivistystyön koulutuksen järjestämisessä oli, että lukutaitokoulutus uudistuksen yhteydessä siirtynyt rahoitus kattoi vain 35 % myöhemmän koulutusvolyymien rahoituksen tarpeesta. Määräraha mitoitettiin vuoden 2015 tilanteen mukaan, jolloin opiskelijamäärä työvoimakoulutuksena järjestetyssä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa oli 902 opiskelijaa. Vuoden 2019 tietojen mukaan vapaan sivistystyön kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyssä koulutuksessa opiskelijamäärä oli kuitenkin merkittävästi tätä suurempi, 5 211 opiskelijaa. (VN 2021, 82.) Tässä yhteydessä on syytä huomata, että maahanmuuttajakoulutusta ei oltu rahoituksesta rajattu vain lukutaitokoulutukseen, vaan sillä voitiin järjestää mitä tahansa kielikoulutusta kotoutujille. Sittemmin hallitus on lisännyt julkisen talouden suunnitelmaan 5 miljoonaa euroa vapaan sivistystyön luku- ja kirjoitustaidon ja muun kototuttavan suomen/ruotsin kielen koulutukseen vuosille 2022–2025 ja on päättänyt kyseisen koulutuksen rahoituksen erottamisesta omaksi kokonaisuudekseen vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmässä. Tämän muutoksen mahdollistava lakimuutos tuli voimaan 1.1.2022 (VN 912/2021). Uudistuksen myötä kyseiselle koulutukselle on talousarviossa varattuna yhteensä 11,83 milj. euroa.

Myös Pakolaistaustaisten ohjaus -hankkeessa (2018–2021) tuotettiin tietoa maahanmuuttajien palvelujen kehittämiseksi. Tavoitteena oli sujuvoittaa pakolaistaustaisten ja muiden maahan muuttaneiden koulutus- ja työsiirtymiä ja kehittää tieto-, neuvonta – ja ohjaushenkilöstön osaamista, digitaalisia palveluja ja verkostoja. Hanke tuotti useita selvityksiä ohjaukseen liittyen, kuullen laajasti erilaista ohjaushenkilöstöä sekä opiskelijoita. Osallisena -hanke jatkaa tätä työtä. (Pakolaistaustaisten ohjaus 2021) Yksi hankkeessa tuotetuista selvityksistä keskittyi opiskelijoiden kokemusten kuulemiseen. Hankkeessa toteutetuissa opiskelijahaastatteluissa korostui opiskelijoiden kokemus siitä, että koulutukset eivät vastanneet heidän tarpeitaan. Pedagogiset ja didaktiset ratkaisut tuntuivat haastateltavista toimimattomilta ja monet opettajat olivat jääneet etäisiksi. Suomen kielen opetus koettiin kielioppipainotteiseksi eikä toiminnallista osaamista tukevaksi. (Kanniainen ym. 2020, 19.)

Ohjausta koulutusten sisällä ja siirtymävaiheissa on pyritty kehittämään myös hankkeissa. Esimerkiksi Omppu – Ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle -hankkeessa³ kehitettiin osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä yksilöllisiä ja tehokkaita opintopolkuja oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajille perusopetuksen aikana. Hankkeessa tuotettiin opiskelijoiden ohjauksen alueellisia malleja, aiemmin hankitun osaamisen kartoittamisen apuvälineitä ja aikuisten perusopetuksen erilaisia pedagogisia ratkaisuja. (Omppu -hankkeen projektitoimijat 2019.)

Millaisia ovat lukutaitokoulutuksen suorittaneiden toteutuneet koulutuspolut ja koulutukseen osallistumisen vaikutukset?

Arvioinnin kohderyhmän koulutuspoluista on tärkeää kerätä tietoa lukutaitokoulutuksen vaikuttavuuden tarkastelemiseksi. Tieto tukisi kykyä lisätä koulutusjärjestelmän toimivuutta ja ehkäistä maahanmuuttajien tippumista koulutus- ja työllistymispoluilta. Kuten edellä seurantatietoja käsittelevässä alaluvussa todettiin, koulutuspolkua koskevan tiedon keräämisessä on kuitenkin haasteita. Opiskelijoiden osaamisen kehittymisen seuranta lukutaitokoulutuksen on kansallisella tasolla vaikeaa, koska yhtenäistä kriteeristöä, menetelmiä tai tilastoinnin tapoja ei ole. Lisäksi yhteistyön ja tiedonvaihdon ongelmat ja vaihtelevat alueelliset käytännöt hankaloittavat TE-toimistojen ja kuntien vastuulla olevaa opintojen ja siirtymien seurantaa erityisesti niiden lukutaitokoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa kotoutumissuunnitelmaa. Kokonaiskuvan rakentuminen monitoimijaisessa verkostossa ei ole yksinkertaista.

Muun muassa OECD on esittänyt arvioinnissaan kritiikkiä Suomen monitahoiseen järjestelmään, jossa työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat ohjautuvat asuinkuntansa kotoutumispalveluihin TE-toimiston työllisyyspalveluiden sijasta. OECD näkee tämän heikentävän erityisesti naisten kotoutumisen edistämisen työelämälähtöisyyttä. Koulutus- ja työllistymispolkujen haasteena ovat

---

³ Omppu-hankkeen toteutukseen 1.10.2016–31.7.2019 ovat osallistuneet Tampereen seudun ammattiopisto Tredu hallinnoivana organisaationa ja muina toteuttajina Tampereen kaupunki (Tampereen aikuislukio), Touko Voutilaisen koulusäätiö (Eiran aikuislukio), Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Oulun kaupunki (Oulun aikuislukio) ja Turun kaupunki (Turun ammatti-instituutti), Tampereen yliopiston Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta on vastannut hankkeen kehittämistyötä tukevan tiedon keräämisestä, tutkimuksesta ja henkilöstökoulutuksesta. Hankkeen rahoittajia ovat Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä toteuttajaorganisaatiot.

myös kuntien kotoutumispalveluiden vaihteleva valikoima, kuntien ja TE-toimiston välisen yhteistyön paikalliset vaihtelut sekä järjestöjen ja vapaan sivistystyön mahdollisuuksien vajaa hyödyntäminen. (VN 2021, 74.) Myös tuore työ- ja elinkeinoministeriön selvitys kuntien kotouttamisohjelmista osoittaa, että vaikka kotouttamisohjelman laatiminen on lakisääteistä, ohjelmien sisällöissä, valmisteluprosesseissa, käyttötarkoituksissa ja seurantamenetelmissä on merkittäviä eroja. (Koskimies & Kettunen 2022).

Koulutuspolun sujuvuus on keskeinen elementti onnistunutta kotoutumista, ja viime vuosina on tehty useita kotoutumista laajempaa ilmiönä tarkastelevia selvityksiä (ks. VN 2021.) Tietoja koulutuspolun sujuvuudesta ja lukutaitokoulutuksen vaikuttavuudesta on kaivattu erityisesti vuoden 2018 uudistusten jälkeen. Pelkästään TEM tuotti vuoden 2020 aikana kolme selvitystä maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyen: Maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelut (TEM 2020a), Kotoutuja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut TE-toimistoissa (TEM 2020b) ja Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa (TEM 2020c). Näiden selvitysten ja laajojen asiantuntijalausuntojen pohjalta laaditun Kotoutumisen selonteon (VN 2021a) toimenpidesuosituksia tähtäävät koulutuspolkujen sujuvoittamiseen ja kotoutumisen edistämiseen vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen osalta seuraavin toimenpide-ehdotuksin:

- Huolehditaan siitä, että kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän vapaan sivistystyön kotouttavan koulutuksen rahoitus on koulutustarpeeseen nähden riittävä. Uudistuksen yhteydessä kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen ja opintokeskusten rahoitusjärjestelmään lisätään uusia tähän tarkoitukseen käytettäviä opetustunteja ja opiskelijaviikkoja.
- Selvitetään mahdollisuudet maksuttoman vapaan sivistystyön koulutuksen ulottamiseksi luku- ja kirjoitustaidon koulutusta ja perustaitojen vahvistamista tarvitseville henkilöille, joilla ei ole oikeutta kotoutumissuunnitelmaan.
- Aikuisten perusopetuksessa mahdollistetaan rahoitus myös opiskelijoiden kertaamista kursseista. Varsinkin lukutaitovaiheessa ja alkuvaiheessa hitailla oppijoilla voi olla tarve kerrata kursseja.
- Osaamisen tunnistamisen menetelmiä ja arviointikriteerejä yhdenmukaistetaan kansallisesti luomalla työkaluja oppilaitosten käyttöön. Opetushallitus täsmentää arviointiohjeistustaan oppilaitoksissa suoritettavaan arviointiin sekä suuntaa opetushenkilöstölle täydennyskoulutusta.
- Tuetaan joustavien, mm. kotona lapsia hoitaville vanhemmille soveltuvien toteutumismallien kehittämistä ja levittämistä, erityisesti huomioiden mahdollisuus yhteensovittaa koulutusta ja lastenhoitoa.

(VN 2021, 84.)

Tarve kehittää koulutuspolkuja näkyy myös kotoutumisen selonteon (VN 2021) yhteydessä ehdotetussa uudessa kotoutumisohjelmaehdotuksessa (VN 2021, 60.), johon esityksen mukaan sisältyisivät seuraavat vaiheet:

- johdantojakso, jonka osana muun muassa osaamisen tunnistaminen ja palvelutarpeiden kartoitus, kotoutumissuunnitelman laatiminen ja omakielinen yhteiskuntaorientaatio
- kotoutumiskoulutus, lukutaitokoulutus tai aikuisten perusopetus
- kielitaidon päättöarviointi
- tarvelähtöisesti muita työllisyys-, koulutus- ja SOTE-palveluita ja
- ohjaus koko ohjelman ajan ja lopuksi työhön tai muihin palveluihin/koulutukseen.

(Hämäläinen 2021.)

Opiskelijoiden kokemuksia lukutaitokoulutuksesta tai sen vaikutuksista koulutuspolkuun ja kotoutumiseen on koottu toistaiseksi vähän (ks. esim. Hartikainen 2021; Kanninen ym. 2020). Hartikaisen (2021) kerättyä opinnäytteessään aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia koulutuspolustaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä, kehittämisen tarpeita nousi esiin useita:

Maahanmuuttajien koulutuspolut ovat yksilöllisiä, mutta monilla on vaikeuksia tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytämisessä. Tulokset ilmentävät yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason tekijöitä, jotka vaikuttivat opiskelijoiden koulutuspolkuun joko edistävästi tai rajoittavasti. Tärkeimpiä edistäviä tekijöitä olivat yksilön motivaatio ja suomen kielen taito, sekä laadukas koulutus ja hyvät kouluttautumismahdollisuudet. Rajoittavia tekijöitä olivat puolestaan puutteet kielitaidossa ja kielikoulutuksessa sekä byrokraattiset haasteet. Tulosten perusteella jatkossa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti kielenopetuksen laatuun ja koulutustarjontaan, jotta ne palvelisivat paremmin maahanmuuttajien kotoutumistavoitteita ja selkeämmän koulutuspolun muodostumista.

(Hartikainen 2021.)

2.4 Arvioinnin keskeiset käsitteet

Vapaa sivistystyö: Vapaana sivistystyönä järjestettävällä koulutuksella tarkoitetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten vapaasta sivistystyöstä annetun lain mukaan järjestämää koulutusta. Vapaan sivistystyön koulutukset ovat omaehtoisia yleissivistäviä opintoja, jotka eivät johda tutkintoon. Laajuudeltaan koulutukset voivat olla muutaman tunnin mittaisista lyhytkurseista lukuvuoden mittaisiin opintoihin. (HE 140/2017 vp.) Vapaan sivistystyön koulutuksille on ominaista, että koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitokset ja niiden ylläpitäjät itse ylläpitämisluvan puitteissa. Lukutaitokoulutusta ei esimerkiksi voi ohjata opetussuunnitelman perusteilla, vain suosituksin (OPH 2018). Myöskään kurssien sisällöstä, kestosta, viikkotuntimääristä tai muista ei voida antaa sitovia määräyksiä.

Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus: Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus on tarkoitettu kotoutumisen tueksi maahanmuuttajille, joilla ei ole omassa kotimaassaan tai muualla ollut mahdollisuutta saada riittävästi koulutusta ja yleissivistystä, jotta he voisivat selviytyä suomalaisen yhteiskunnan asettamista haasteista opiskelulle, työssäkäynnille sekä käytännön arjen toiminnoille. Koulutusta järjestävät vapaan sivistystyön oppilaitoksista kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset ja kesäyliopistot. Lisäksi lukutaitokoulutusta järjestetään osana aikuisten perusopetusta. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa opiskelija voi suorittaa luku- ja kirjoitustaidon opintoja

sekä suomen tai ruotsin kielen opintoja joustavasti omaan tahtiin, myös sivutoimisesti. Koulutuksesta ei peritä opiskelijamaksuja, mikäli se sisältyy maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan. (OPH 2018.)

Lukutaitokoulutus -käsitteen rinnalla yleisessä käytössä on ilmaus *luku- ja kirjoitustaidon koulutus*. Tässä arvioinnissa käytetään vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen perustuen ilmaisua *lukutaitokoulutus* (OPH 2017).

Aikuisten perusopetus: Aikuisten perusopetusta järjestetään aikuislukioissa, kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, ammatillisen aikuiskoulutuksen tai oppivelvollisuuskoulun yhteydessä. Aikuisten perusopetusta voi järjestää perusopetuslain (VN 628/1998) 7 §:n mukaan myös rekisteröity yhteisö tai säätiö⁴. Aikuisten perusopetuksen järjestämistä ei ole säädetty kunnille pakolliseksi eikä sitä olekaan tarjolla kaikissa kunnissa. Tähän on vastattu myöntämällä perusopetuslain mukaisesti järjestämislupia yksityisille järjestäjille. Aikuisten perusopetus koostuu alkuvaiheen ja päättövaiheen opinnoista. Lukutaitokoulutus on osa alkuvaiheen opintoja. Kaikissa aikuisten perusopetusta tarjoavissa oppilaitoksissa ei järjestetä kaikkia vaiheita.

Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaihe: Aikuisten perusopetus on suunnattu oppivelvollisuusiän ylittäneille henkilöille, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on esimerkiksi tarve täydentää muualla kuin Suomessa suoritettuja perusasteen opintoja tai korottaa yksittäisten oppiaineiden arvosanoja. Perusopetuksena järjestettävään ja rahoitettavaan lukutaidon opetukseen otetaan opiskelijoita, joilta puuttuu perusopetuksen tietoja ja taitoja ja joiden tavoitteena on perusopetuksen suorittaminen. Perusopetukseen ei ohjata luku- ja kirjoitustaidon opetusta ja tukea tarvitsevia opiskelijoita, joilla perusopetuksen oppimäärä on jo suoritettu. (HE 178/2016 vp.)

Kotoutuminen: Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Kotoutumisprosessissa tavoitellaan uudessa kotimaassa tarvittavien tietojen ja taitojen omaksumista, jotta maahanmuuttajalla on mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan ja muun muassa työllistyä. (THL 2021.) Kotoutumista edistävä toiminta pohjaa vuonna 2011 voimaan tulleeseen lakiin kotoutumisen edistämisestä (VN 2021, 39). Kotoutumislain mukainen kotoutumisaika on yleensä enimmillään kolme vuotta, mutta erityisistä syistä sitä voidaan pidentää kahdella vuodella (VN 1386/2019, 12§). Kotoutuspalveluiden järjestämisestä vastaavat sekä työ- ja elinkeinotoimistot että kunnat. Työttömät työtä etsivät maahanmuuttajat ovat työ- ja elinkeinohallinnon asiakkaita. Kunnat vastaavat puolestaan muiden maahanmuuttajien kotoutuspalveluista.

Kotoutumissuunnitelma: Kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukaan kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen

---

⁴ Osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista järjestää sekä lukutaitokoulutusta että aikuisten perusopetusta.

taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Suomen tai ruotsin kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. (1386/2019; ks. myös TEM 2021b.)

Kotoutumissuunnitelman laatimisesta vastaavat TE-toimistot ja kunnat. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisestä taikka oleskeluoikeuden rekisteröimisestä. Kotoutumissuunnitelman laatineen tahon eli kunnan tai TE-toimiston on seurattava suunnitelman etenemistä ja päivitettävä sitä. Kotoutumissuunnitelmaan oikeuttava enimmäisaika on kolme vuotta ensimmäisen suunnitelman laatimisesta, mutta aikaa voidaan pidentää enintään kahdella vuodella erityisen tuen tarpeisiin vastaamiseksi (1386/2019.)

Maahanmuuttaja: Yleiskäsite henkilölle, joka on muuttanut maasta toiseen. Käsitteellä viitataan yleensä henkilöihin, jotka ovat syntyneet ulkomailla (THL 2021.) Näin ollen käsitteellä kuvataan *ulkomaalaistaustaista* henkilöä, joka ei ole syntynyt Suomessa. *Ulkomaalaistaustaisia* ovat sekä Suomessa että ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla tai joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä. (Tilastokeskus 2021.) Tässä arvioinnissa olisi mahdollista käyttää myös käsitettä *maahan muuttanut*. Käsitteen valinta on tehty arviointisuunnitelmassa käytetyn käsitteistön pohjalta.

3 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Luvussa kuvataan ja perustellaan arvioinnin tehtävä ja tavoitteet (luku 3.1), esitellään kehittävän arvioinnin periaatteet arvioinnin teoreettis-metodologisena lähtökohtana (3.2) sekä hyödynsaajien ja sidosryhmien osallistaminen näihin periaatteisiin nojaten (luku 3.3). Lopuksi tarkastellaan arvioinnin yhteyttä koulutuksen arviointisuunnitelman strategisiin painopisteisiin sekä arvioinnin vaikuttavuuden tavoitteita (luku 3.4).

3.1 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Karvin arviointisuunnitelman 2020–2023 mukaisesti Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi koulutusta järjestäville oppilaitoksille, oppilaitosten ylläpitäjille sekä kansalliselle ohjausjärjestelmälle. Arviointi koskee vapaata sivistystyötä ja aikuisten perusopetusta.

Lukutaitokoulutus on keskeinen osa onnistunutta kotoutumista, sillä suomen tai ruotsin kielen luku- ja kirjoitustaito luovat perustan ihmisten kyvyille osallistua yhteiskuntaan sekä omalla alueellaan että kansallisesti. Arvioinnin tuottamalla tiedolla on yhteiskunnallista tilausta, sillä vaikka kotoutumisen edistäminen on kehittynyt myönteisesti, Suomessa tarvitaan edelleen kotoutumista edistävien palveluiden saatavuuden että toimivuuden kehittämistä. (Hämäläinen 2021.) Vaikka Suomi menestyi hyvin vuonna 2020 julkistetussa kansainvälisessä kotouttamistoimien vertailussa, nykymuodossaan kotoutumisen toimenpiteet eivät riittävän hyvin tavoita kaikkia maahanmuuttajia. Panostuksia ja muutoksia tarvitaan laajasti työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen. Keskeisimmät haasteet kotoutumisessa näkyvät maahanmuuttajien valtaväestöä heikompana työllisyysasteena sekä naisten osallisuutena. (TEM 2021a.)

Taustoittavassa luvussa esitellyt tutkimus- ja selvitystulokset sekä suhteellisen runsas kehittämissuunnitelmien määrä kertovat lukutaitokoulutuksen kehittämistarpeista (Valtioneuvosto 2021a; ks. luku 2.2). Lukutaitokoulutuksen arviointi vastaa näihin tarpeisiin tuottamalla arviointitietoa keskeisistä kehittämisteemoista.

3.2 Kehittävä arviointi

Kehittävän arvioinnin tunnuspiirteiksi on Karvissa määritelty arvioinnin päämäärä- ja tulevaisuustietoisuus, osallistavuus ja vuorovaikutteisuus, menetelmällinen räätälöinti sekä muutoksen tukeminen (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2020, 6). Kehittävän arvioinnin mukaisesti arviointiin osallistetaan laajasti sellaisia toimijoita ja sidosryhmiä, joilla on näkemys arvioitavan teeman nykytilasta sekä rooli siihen liittyvässä tulevassa kehittämistyössä. Kehittävän arvioinnin tavoite on luoda arvioinnista yhteinen, arvioijien ja hyödynsaajien välinen vuorovaikutuksellinen oppimisprosessi, jonka aikana syntyvää tietoa toimijat voivat hyödyntää (Patton 2011).

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin menetelmät räätälöidään siten, että ne tukevat arvioinnin vaikuttavuutta ja toiminnan kehittämistä arviointiprosessin aikana. Kehittävän arvioinnin menetelmin pyritään lisäämään kaikkien arviointiin osallistuvien yhteistä ymmärrystä maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Arvioinnin tuloksena osallistujat saavat lisäksi tietoa lukutaitokoulutukseen liittyvistä kehittämiskohteista, hyvistä käytänteistä ja vahvuuksista. Arvioinnilla pyritään tukemaan vaikuttavuutta ja muutosta. (Moitus & Kamppi 2020, 5.)

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin eri vaiheet (suunnittelu-, aineistonkeruu- ja analyysivaihe) toteutetaan kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Lisäksi kehittävä arviointi on huomioitu menetelmällisissä valinnoissa.

3.3 Arvioinnin hyödynsaajat ja sidosryhmät

Arviointi tuottaa tietoa maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi koulutusta järjestäville oppilaitoksille, oppilaitosten ylläpitäjille sekä kansalliselle ohjausjärjestelmälle. Kehittävän arvioinnin periaatteet ovat läsnä arvioinnin toteutuksessa ja tavassa osallistaa arvioinnin kohteita sekä lukutaitokoulutuksen kehittämiseen että toistensa kanssa verkostoitumiseen. Hyödynsaajat osallistuvat tiedontuotantoon ja tiedonmuodotusta tapahtuu vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa.

Arviointituloksia voidaan hyödyntää sekä valtakunnallisen että paikallisen koulutuksen ohjausjärjestelmän kehittämisessä sekä oppimisen ja osaamisen kehittämisessä. Arviointituloksia voidaan hyödyntää opetus- ja kulttuuriministeriössä, Opetushallituksessa sekä opetuksen järjestäjien strategisessa ja pedagogisessa kehittämistyössä. Arvioinnin tulokset voivat myös auttaa paikantamaan opettajankoulutuksen ja opettajien täydennyskoulutuksen tarpeita. Arvioinnin tulosten perusteella laaditaan kehittämissuosituksia, joiden avulla eri hyödynsaajat voivat pyrkiä kehittämään omaa toimintaansa.

Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen arvioinnin eri vaiheissa osallistetaan monipuolisesti arvioinnin kannalta keskeisiä tahoja. Arvioinnissa kuullaan muun muassa asiantuntijapaneelia (ks. luku 6.1), jonka kokoonpanossa on huomioitu lukutaitokoulutuksen kehittämisen eri tasot ja yhteistyökentän moninaisuus. Paneelissa ovat mukana opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, Opetushallituksen, ELY-keskuksen, opiskelijaohjauksen, vapaan sivistystyön eri koulutusmuotojen ja opetushenkilöstön edustus. Arvioinnin kohderyhmään kuuluvat lisäksi lukutaitokoulutuksen opettajat sekä oppilaat.

3.4 Arvioinnin painopisteet ja vaikuttavuus

Lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa kahteen Karvin strategiseen painopisteeseen liittyen: oppimisen ja osaamisen kehittäminen ja koulutusjärjestelmän toimivuuden lisääminen. Toteutuksen tavoitteena on ensinnäkin tuottaa tietoa, joka lisää hyödynsaajien ja sidosryhmien edellytyksiä kehittää koulutusta siten, että se tukee maahanmuuttajien oppimisen ja osaamisen kehittymistä nykyistä paremmin. Erityisen tärkeänä arvioinnissa pidetään maahanmuuttajien omien kokemusten ja tarpeiden kuulemistä tähän liittyen. Arvioinnissa pyritään selvittämään, mitkä tekijät edistävät tai

estävät oppimista ja osaamisen vahvistamista. Lisäksi haetaan keinoja, joilla voitaisiin tukea lukutaitokoulutuksen kohderyhmän oppimisen ja osaamisen kehittämistä kohti tulevaisuuden osaamistarpeita ja jatkuvaa oppimista.

Edelliseen läheisesti linkittyen, arvioinnin tavoitteena on lisäksi tuottaa tietoa koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämiseksi. Monipuolisin aineistohankintamenetelmin ja useita eri toimijoita kuulleen pyritään tuottamaan nykyistä tarkempaa ja kansallisesti aiempaa kokonaisvaltaisempaa kuvaa siitä, miten lukutaitokoulutuksen koulutuksen järjestäminen tällä hetkellä toimii kokonaisuutena. Näin myös kyetään sanomaan enemmän siitä, millaisia vaikutuksia koulutus uudistuksilla on ollut. Kuten maahanmuuttoasioita koskeva työryhmäkin toteaa (OKM 2019), arvioinnissa tarkasteltavat koulutusjärjestelmän uudistukset ovat astuneet voimaan vasta 1.1.2018 ja ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden vaikutukset tulevat ilmi pääasiassa pitkällä aikavälillä. Myös erilaisten uudistusten toimeenpanoa edistävien uusien toimintatapojen ja pedagogisten ratkaisujen, kuten kielitietoinen opetus, juurruttaminen edellyttää pitkäaikaista ja systemaattista kehittämistä. Tämä huomioidaan arvioinnissa erityisesti johtopäätösten ja kehittämissuositusten laadinnassa.

Arvioinnin vaikuttavuutta pyritään vahvistamaan ja varmistamaan tuomalla lukutaitokoulutuksen ympärillä yhteistyötä tekevien toimijoiden monitahoinen verkosto mukaan arviointiprosessiin sen alusta saakka. Arviointipaneelin jäsenet, jotka samalla edustavat omia verkostojaan, ovat tehokkaita viestin viejiä arvioinnin kannalta keskeisille toimijatahoille. Myös kehittävän arvioinnin menetelmät ja arvioinnin tiedonkeruut osallistavat laajan joukon toimijoita, jotka osallistuessaan tulevat tietoisiksi arvioinnista. Tämä luo tuloksille sosiaalista tilausta ja edesauttaa niiden vaikuttavuutta. Lisäksi arvioinnissa hyödynnetään aktiivista viestintää läpi arviointiprosessin (ks. luku 7).

4 Arviointikohteet ja -kysymykset

Tässä luvussa esitellään tarkemmin arvioinnin keskeiset teemat ja alustavat arviointikysymykset tarkentavine kysymyksenasetteluineen sekä näiden suhde koulutuksen arviointisuunnitelman strategisiin painopistealueisiin (luku 4.1). Lisäksi täsmennetään arvioinnin kohderyhmät ja rajaukset (luku 4.2). Arviointiasetelma täsmentyy luvussa 5, jossa kerrotaan, miten arviointi toteutetaan.

4.1 Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset

Arviointikysymykset perustuvat aiemmissa selvityksessä (Hievanen ym. 2020) ja Kotoutumisen selonteossa (VN 2021) tunnistettuihin tiedontarpeisiin. Lisäksi kysymysten muotoilussa on hyödynnetty arviointipaneelin tuottamia näkemyksiä arvioinnin keskeisistä teemoista ja ajankohtaisista tiedontarpeista.

Arviointikysymykset on esitetty taulukossa 1. Arviointikysymyksiä tarkentavat kysymyksenasettelut ja teemakohtaiset aineistonhankintamenetelmät (ks. tarkemmin luku 5.1) on eritelty liitteessä 2.

Taulukko 1. Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset.

Teema	Arviointikysymys
1. Tilastollinen tilannekuva	Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti, oppilaitostyypeittäin ja koulutusmuodoittain?
2. Arviointi	Millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen?
3. Koulutukseen ohjaus	Miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamista ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla?
4. Koulutuspolkujen sujuvuus	Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkopolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen?
5. Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus	Millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on opiskelijoiden osaamisen kehittymiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen?

Arviointi tuottaa Karvin arviointisuunnitelman 2020–2023 mukaisesti tietoa oppimisen ja osaamisen kehittämiseen sekä koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämiseen. Oppimisen ja osaamisen kehittämiseen liittyviä tarkasteluja tehdään erityisesti arviointikysymyksiin kaksi ja viisi liittyen, ja tiedonkeruut kohdistuvat opettajiin ja opiskelijoihin. Koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämisen keinoja kartoitetaan erityisesti kysymysten kolme ja neljä kautta. Tiedonkeruut näiden osalta kohdistuvat opettajiin, ohjaaviin tahoihin ja opiskelijoihin. Ensimmäinen arviointikysymys tuottaa niin ikään perustietoa järjestelmän kansallisen kehittämisen tueksi. Siihen tuotetaan vastauksia koulutuksen järjestäjille kohdennettavan kyselyn kautta.

4.2 Arvioinnin kohderyhmät ja rajaukset

Arviointi koskee vapaan sivistystyön oppilaitoksissa tarjottavaa lukutaitokoulutusta ja sekä osana aikuisten perusopetusta järjestettävää lukutaitovaihetta. Arvioinnin tiedonkeruut kohdistuvat koulutuksen järjestäjiin, opiskelijoihin, opettajiin ja ohjaaviin tahoihin.

Arvioinnissa koulutuksen järjestäjiä ovat lukutaitokoulutusta tarjoavat toimijat vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen piirissä. Vapaassa sivistystyössä lukutaitokoulutusta tarjotaan kansanopistoissa, kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa ja kesäyliopistoissa. Aikuisten perusopetuksessa arvioinnin piiriin kuuluvat lukutaitovaihetta tarjoavat opetuksen järjestäjät.

Arvioinnissa kuullaan edellä kuvatun toiminnan piiriin kuuluvia opettajia sekä lukutaitokoulutuksessa tai aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa opiskelevia opiskelijoita. Mukaan luetaan myös opiskelijat, jotka opiskelevat lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti osana muuta kuin lukutaitokoulutuksen opetusryhmää⁵.

Lisäksi arvioinnissa kuullaan ohjaavien tahojen, kuten TE-toimistojen, kuntien ja osaamiskeskusten edustajia. Ohjaavien tahojen mukaan ottamista pidettiin arviointipaneelin taustakuulemisessa tärkeänä, jotta arvioinnin kautta voidaan tuottaa tietoa koulutuspolun sujuvuuden kannalta keskeisistä siirtymävaiheista.

---

⁵ Esimerkiksi ruotsinkielisen lukutaito-opetuksen osalta on tyypillistä, että samoissa ryhmissä opiskelee useiden eri maahanmuuttajakoulutusten opiskelijoita (Bildningsalliansen/sisäinen tiedonanto 01/2022). Tilanne voi olla vastaava pienillä paikkakunnilla.

5 Arviointiaineisto, sen hankinta ja analysointi

Arvioinnissa käytetään kolmenlaisia aineistoja:

- järjestäjäkyselyllä kerättävä aineisto
- aiemmissa selvityksissä kerätty tilastoaineisto
- opiskelijahaastatteluilla kerättävä aineisto
- opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuksien tuottama aineisto

Arviointiaineiston hankinnassa käytetään useita aineistonhankintamenetelmiä. Arvioinnissa hyödynnetään digitaalisia aineistonkeruumenetelmiä ja fokusryhmätilaisuudet järjestetään verkkovälitteisinä saavutettavuuden parantamiseksi. Tarvittaessa hankesuunnitelmaa tarkennetaan ja päivitetään hankkeen edetessä.

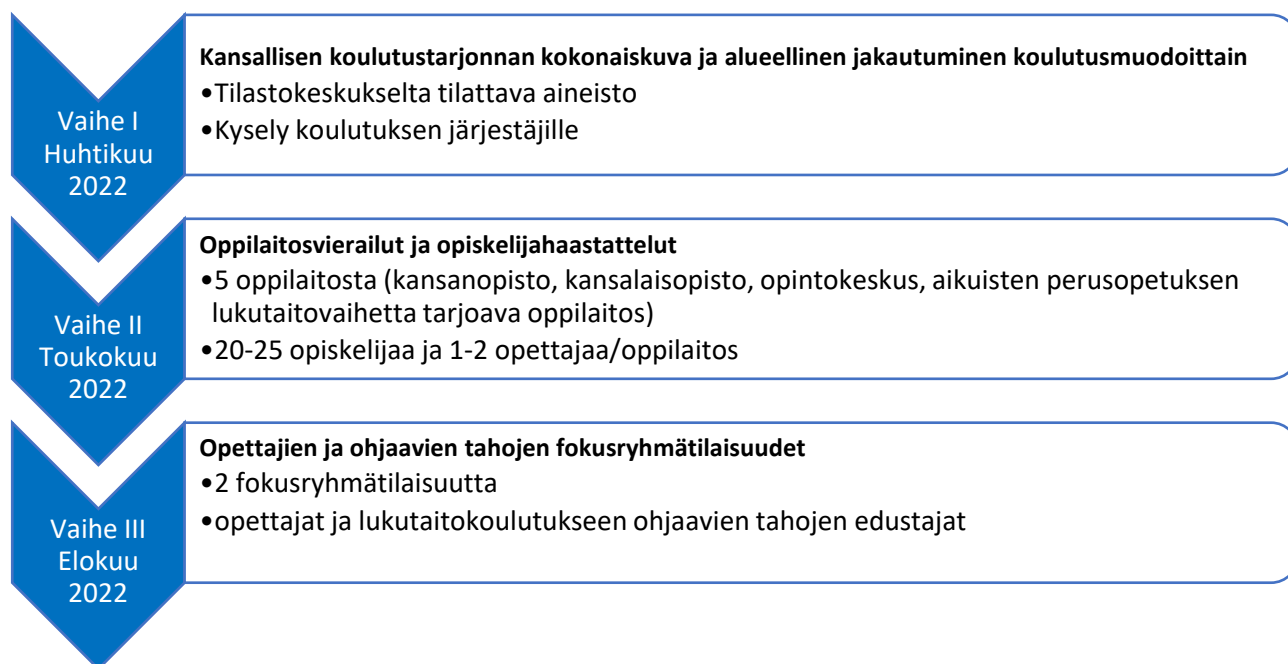
Arvioinnin menetelmiä valittaessa on otettu huomioon tiedon keräämisestä aiheutuva kuormittavuus tiedonkeruuseen osallistuville kiinnittäen huomiota järjestäjäkyselyn laajuuteen ja opiskelija-kuulemisen ajankohtaan ja menetelmään. Opettajille ja ohjaaville tahoille järjestettävien fokusryhmätilaisuuksien kuormittavuutta pyritään vähentämään verkon kautta tapahtuvalla toteutuksella ja tarkoituksenmukaisella tiedottamisella ja ohjeistuksilla ennen tilaisuutta. Arvioinnin suunnitteluvaiheessa on kuultu asiantuntijapaneelin ja opettajien näkemyksiä tiedonkeruulle parhaiten sopivista ajankohdista.

Arviointi toteutetaan pääosin suomeksi, mutta aineistonkeruussa huomioidaan myös ruotsinkielisen henkilökunnan ja opiskelijoiden osallistumismahdollisuudet. Yksi opettajien fokusryhmätilaisuuksista on ruotsinkielinen. Lisäksi arvioinnissa toteutetaan ruotsinkielistä koulutusta koskeva katsaus.

Karvin asiantuntija vastaa aineistojen analysoinnista ja kirjoittaa arviointiraportin, joka julkistetaan hankkeen päätöswebinaarissa. Analyysi- ja raportointivaiheissa kuullaan asiantuntijapaneelia tulosten täsmentämiseksi ja laadun varmistamiseksi. Analysoinnissa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Laadun varmistamiseksi raportin viimeistelyssä hyödynnetään Karvin vertaislukupäytäntöä, jossa kollegat lukevat ja kommentoivat raportin. Lisäksi arvioinnin yhteydessä tehdään arvioinnin tuloksia tiivistävä tiivistelmäjulkaisu.

Aineisto kerätään kolmessa vaiheessa siten, että seuraava tiedonkeruuvaihe täydentää edeltäneessä vaiheessa saatua arviointitietoa. Aineistonkeruun vaiheet on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. Lukutaitokoulutuksen arvioinnin aineistonkeruuprosessi.

Järjestäjäkysely ja tilastoaineistot

Ensimmäisessä vaiheessa keskitytään kokonaiskuvan muodostamiseen kansallisesta koulutustarjonnasta ja sen alueellisesta jakautumisesta koulutusmuodoittain. Tilastoaineistoa käytetään luomaan taustoittava kokonaiskuva maahanmuuttajien koulutuksesta ja tuottamaan arvioinnin hyödynsaajille tietopohjaa kansallisesta tilanteesta. Tässä vaiheessa keskeiset aineistonkeruun menettelmät ovat:

- Itsearviointikyselyllä kerätään tietoa kansallisen tilannekuvan muodostamiseksi koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti, oppilaitostyypeittäin ja koulutusmuodoittain. Lisäksi kyselyllä kerätään tietoa lukutaitokoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden profiilista ja tätä kautta koulutuksen tarkoituksenmukaisesta kohdentumisesta.
- Arvioinnissa hyödynnetään aiemmissa selvityksissä kerättyä tilastoaineistoa.

Oppilaitosvierailut ja opiskelijahaastattelut

Toisessa vaiheessa tutustutaan lukutaitokoulutuksen arkeen ja kuullaan opiskelijoita. Arvioinnin aikana vieraillaan 4–5 lukutaitokoulutusta tarjoavassa oppilaitoksessa. Osana arviointia pyritään vierailemaan ruotsinkielistä lukutaitokoulutusta tarjoavassa oppilaitoksessa. Arvioinnin kohderyhmä huomioiden käytetään etnografista lähestymistapaa, jossa arvioijat viettävät ensin yhden päivän opiskelijaryhmien parissa ja toisena päivänä haastattelevat opiskelijoita. Haastattelutilanteet pyritään tekemään mahdollisimman luonteviksi ja epämuodollisiksi, jotta tilanne ei rinnastuisi opiskelijoiden kokemiin, mahdollisesti epämiellyttäviinkin viranomaiskuulemisiin. Etnografisella otteella ar-

vioijilla on mahdollisuus myös saada laajempi ymmärrys koulutuksen arjesta ja sen moninaisista toteutustavoista. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja niistä kirjoitetaan muistiinpanot. Kysymykset muotoillaan suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen periaatteet ja opiskelijänäkökulma huomioiden. Opiskelijahaastatteluissa hyödynnetään tulkkeja, jotta opiskelijat voivat kertoa kokemuksistaan sujuvasti omalla äidinkielellään. Tulkit pyritään tavoittamaan oppilaitosten verkostojen kautta ja pyritään siihen, että he olisivat opiskelijoille jo ennestään tuttuja. Oppilaitosvierailujen aikana haastatellaan myös opettajia taulukossa 1 (luku 4.1) esitetyistä teemoista. Sekä opiskelijoiden että opettajien haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja.

Opiskelijakuulemisiin pyritään osallistamaan opiskelijoita seuraavat taustatekijät mahdollisimman monipuolisesti huomioiden:

- sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen tarjoaman lukutaitokoulutuksen opiskelijat. Vapaan sivistystyön osalta pyritään huomioimaan oppilaitostyyppit (kansanopisto, kansalaisopisto, opintokeskus, kesäyliopisto) sekä ruotsinkieliset oppilaitokset.
- lukutaitokoulutuksen opiskelijoiden yleisimmät kieliryhmät⁶.
- kotoutumissuunnitelman piirissä/sen ulkopuolella olevat opiskelijat
- kotivanhemmat/työssä käyvät opiskelijat
- eri ikäiset ja eri sukupuolia edustavat opiskelijat
- opiskelijavolyymiltaan suurten/pienten oppilaitosten opiskelijat
- Vapaan sivistystyön osalta eri toteutusmuodoissa opiskelevat (oppilaitostyyppistä riippuen lyhyitä intensiivikursseja, pitkiä toteutuksia lyhyillä viikkotuntimäärillä tai muotoja tältä väliltä väliltä)
- eri puolella Suomea opiskelevat opiskelijat

Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuudet

Kolmannessa vaiheessa kyselyaineiston tuottamaa tilannekuvaa ja oppilaitosvierailuilla kertynyttä ymmärrystä tarkennetaan ja täydennetään toteutettavissa fokusryhmätyöpajoissa. Tilaisuudet järjestetään verkkovälitteisesti ja niitä järjestetään kaksi. Toinen tilaisuuksista on kohdennettu lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opettajille ja toinen lukutaitokoulutukseen ohjaavien tahojen edustajille. Ohjaavilla tahoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä TE-toimistojen, kuntien, osaamiskusten ja muiden lukutaitokoulutuksen nivelvaiheissa ohjausta antavien tahojen edustajia. Fokusryhmätilaisuuksissa kerätään osallistujien näkemyksiä taulukossa 1 (ks. luku 4.1) esitetyn temaattisen jaottelun mukaisesti teemoihin. Työpajat muodostuvat kahdesta osasta, joista ensimmäisessä osallistujat vastaavat yksilöllisesti Webropol-kyselyyn. Tämän jälkeen seuraa ryhmätyöskentely, jonka aikana kustakin ryhmästä valittu kirjuri kirjaa keskustelun ydinkohdat digitaaliselle GoogleDocs-alustalle.

---

⁶ Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan TEM:n sisäisessä selvityksessä kartoittamia tietoja lukutaitokoulutukseen osana kotouttamissuunnitelmaa osallistuneiden yleisimmistä kieliryhmistä. Lisäksi opiskelijoiden kieliryhmää kysytään koulutuksen järjestäjiltä osana tämän arvioinnin tiedonkeruuta.

6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu

Karvissa arvioinnin toteutuksesta vastaa projektipäällikkö, arviointiasiantuntija Hanna Väätäinen.

Arvioinnin toteutuksessa Karvin asiantuntijaa tukee laaja arviointipaneeli. Jäsenistö on koottu arviointisuunnitelmassa määriteltyjen arvioinnin tavoitteiden suunnassa ja Maahanmuuttajien koulutuspolut -arvioinnin suositusten pohjalta. Suosituksissa todettiin tarve toimijoiden vuoropuhelun lisäämiselle läpi järjestelmätasojen, jotta erilaisten näkemysten keskinäinen kuuleminen edistäisi yhteistä ymmärrystä lukutaitokoulutuksen kehittämistä. Lukutaitokoulutuksen arvioinnissa pyritään tukemaan tätä tavoitetta menetelmällisesti. Moniäänisen paneelityöskentelyn toivotaan hyödyttävän paitsi arvioinnin onnistumista, myös jäsenten keskinäistä tulevaisuuden yhteistyötä ja lukutaitokoulutuksen kehittämisen tapoja jatkossa.

Asiantuntijapaneelin (ks. taulukko 2) kokoonpanossa on huomioitu lukutaitokoulutuksen yhteistyökentän monitahoisuus sekä lukutaitokoulutuksen asiantuntemus sen kaikissa eri koulutusmuodoissa. Kokoonpanossa huomioidaan myös alueellinen, kielellinen ja sukupuolten edustus. Asiantuntijapaneelin jäsenet valittiin siten, että ryhmä kokonaisuutena sisältää monipuolista näkemystä ja osaamista arvioitavista teemoista. Arviointipaneeliin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen eikä siitä makseta palkkiota. Joistakin organisaatioista on mukana kaksi edustajaa, jolloin on sovittu, että he voivat vuorotella kuulemisiin osallistumista.

Taulukko 2. Lukutaitokoulutuksen asiantuntijapaneeli

Nimi	Edustettu taho
Juha Kaivola Turun kristillinen opisto, rehtori (Maahanmuuttajien koulutuspolut -arviointihankkeen arviointiryhmän jäsen)	Kansanopistot
Jaana Nuottanen Kansalaisopistojen liiton toiminnanjohtaja	Kansalaisopistot
Tuula Kumpumäki KSL-opintokeskus, opintojohtaja ja KSL ry:n pääsihteeri	Opintokeskukset
Tuija Österman Suomen kesäyliopistot ry., pääsihteeri	Kesäyliopistot
Henrika Nordin Bildningsalliansen, toimintapäällikkö	Ruotsinkielinen vst:n lukutaitokoulutus
Auli Mäkinen Gradia, koulutuspäällikkö (VALMA, AIPE, suomen kielen opetus)	Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaihe
Kaisa Häkkinen Laajasalon opisto/toiminnallinen lukutaitokoulutus, opettaja	Opetushenkilöstö
Antti Kannianen Kaakkois-Suomen ELY-keskus/työvoiman maahanmuuton ja kotoutumisen edistäminen, johtava asiantuntija	Toimeenpanon ja kehittämisen ohjaus, TEM:n hallinnonala
Heikki Tulkki* Opetushallitus, opetusneuvos/VST	Koulutuksen kansallinen kehittäminen
Mirka Råback* Opetushallitus, asiantuntija/VST	Koulutuksen kansallinen kehittäminen

Annika Bussman OKM/VAPOS Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja VST:n osasto, opetusneuvos	Lainsäädäntö & rakenteellinen kehittäminen, OKM:n hallinnonala
Sari Haavisto TEM/Työvoiman maahanmuutto- ja kotouttamisyksikkö, neuvotteleva virkamies (tiimin vetäjä)	Lainsäädäntö & rakenteellinen kehittäminen, TEM:n hallinnonala
Elina Tuomikoski* Testipiste	Osaamisen arviointi ja ohjaussuositukset
Elina Stordell* Testipiste	Osaamisen arviointi ja ohjaussuositukset
Nina Jokinen* Helsingin työllisyyspalvelut/Lukupalveluohjaus, opettaja	Koulutukseen ohjaus
Reetta Matula* Helsingin työllisyyspalvelut/Lukupalveluohjaus, opettaja	Koulutukseen ohjaus

*=sovittu keskinäisestä vuorottelusta saman organisaation toisen edustajan kanssa

Arviointipaneelin jäsenet osallistuvat asiantuntijoina arvioinnin toteuttamisen eri vaiheisiin, kuten arvioinnin suunnitteluun, hankesuunnitelman laadintaan, arviointitulosten tulkintaan ja kehittämissuositusten laadintaan. Paneeli kokoontuu neljä kertaa arviointiprosessin aikana, minkä lisäksi jäsenillä on mahdollisuus muun muassa kommentoida hankesuunnitelmaa ja raporttiluonnosta kirjallisesti. Paneelilla ei kuitenkaan ole arviointia ohjaavaa mandaattia, vaan päätökset arvioinnin toteutuksesta tehdään Karvissa. Karvin asiantuntijan ja arviointiryhmän tehtävät on kuvattu taulukossa 3.

Taulukko 3. Karvin asiantuntijan ja arviointipaneelin tehtävät

Karvin asiantuntija	Arviointipaneelin jäsenet
Arvioinnin kokonaisuudesta vastaaminen	Osallistuminen arviointipaneelin kuulemisiin ja kirjalliseen kommentointiin: neljä kuulemistilaisuutta arvioinnin keskeisissä nivelkohdissa (suunnittelu-, hankesuunnitelma-, analyysi- ja raportointivaihe)
Tiedonkeruun suunnittelu ja toteutus	Osallistuminen taustoittavaan kuulemiseen osana suunnitteluvaihetta, hankesuunnitelman kommentointi ja/tai keskustelutilaisuuteen osallistuminen
Aineiston analysointi	Osallistuminen alustavien analyysien kommentointiin ja/tai keskustelutilaisuuteen
Tulosten raportointi	Osallistuminen arviointiraportin kommentointiin ja/tai sen pohjalta käytävään keskusteluun
Raportin kirjoittaminen	Osallistuminen arviointiraportin johtopäätösten ja kehittämissuositusten kommentointiin osana raportin kommentointia
Palautteen kerääminen ja käsittely Karvin palautejärjestelmän mukaisesti	

Arvioinnin suunnittelu aloitettiin toukokuussa 2021, mutta toteutus siirtyi henkilöstövaihdosten ja koronatilanteen vaikutusten vuoksi käynnistyväksi vuoden 2022 alussa. Asiantuntijapaneelia kuul-

tiin ensimmäisen kerran marraskuussa 2021 hankesuunnitelman laatimisen pohjaksi. Lisäksi arvioinnin taustoituvaiheessa käytiin keskusteluja TEM:n ja Opetushallituksen kanssa. Arvioinnin tulokset julkistetaan joulukuussa 2022. Arvioinnin tarkempi aikataulu on kuvattu taulukossa 4.

Taulukko 4. Arvioinnin aikataulu

Aikataulu	Toiminta
9–12/2021	Arvioinnin valmistelu
1–2/2022	Arviointikysymysten ja tiedonkeruiden suunnittelu
3/2022	Hankesuunnitelman julkistaminen
4/2022	Kysely koulutusten järjestäjille
5/2022	Kouluvierailut ja opiskelijoiden kuuleminen
6/2022	Tilastoanalyysit
8/2022	Fokusryhmätilaisuudet opettajille ja ohjaaville tahoille
9–11/2022	Aineistojen analyysi, johtopäätökset ja kehittämissuosittukset
12/2022	Raportin julkistaminen

7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa

Arviointihankkeessa noudatetaan Karvin viestinnän ohjeistuksia ja periaatteita. Arvioinnista ja sen etenemisestä viestitään aktiivisesti Karvin omissa viestintäkanavissa (verkkosivut, Facebook, Twitter, Karvin blogi). Arvioinnilla on omat verkkosivut ja aihetunniste. Arvioinnista ja mahdollisuuksista seurata sen etenemistä on viestitty tiedotteen muodossa keskeisille sidosryhmille ja hyödynsaajille arvioinnin käynnistyttyä (ks. taulukko 5).

Arvioinnista viestitään vaikuttavuuden edistämiseksi koko arviointiprosessin ajan. Keskeisiin nivelpohtiin (suunnitteluvaihe, hankesuunnitelman valmistuminen, tiedonkeruiden käynnistyminen ja tunnelmat toteutusvaiheessa, kuulemistilaisuudet ja julkistaminen) painottuvalla aktiivisella viestinnällä ja aihetunnisteen käytöllä pyritään kumuloituvaa ja laajenevaa tietoisuuteen hankkeesta ja sen tulevasta tuloksista. Arviointiprosessin aikainen viestintä tapahtuu sosiaalisen median kanavien kautta ja hankkeen verkkosivuilla. Näin pyritään saavuttamaan arvioinnin hyödynsaajien ja sidosryhmien edustajien laaja tietoisuus hankkeesta jo ennen loppuraportin julkistamista. Aktiivisella viestinnällä pyritään edistämään myös fokusryhmätilaisuuksien eli opettajille ja ohjaaville tahoille järjestettävien työpajojen osallistujamäärän kasvua ja edelleen arvioinnin aikana kerätyn tiedon edustavuutta.

Viestinnässä hyödynnetään lisäksi laajatahoisen arviointipaneelin verkostoja. Arviointipaneelin kontaktit kentän toimijoihin ovat keskeisessä asemassa myös kuulemistilaisuuksiin liittyvän viestinnän tarkoituksenmukaisen kohdentamisen ja saavutettavuuden varmistamisessa. Opettajien tehokkaaseen tavoittamiseen pyritään myös pyytämällä osana koulutuksen järjestäjille lähetettävää kyselyä nimeämään arvioinnille opetushenkilöstöstä yhteyshenkilö. Kutsut opettajien työpajoihin lähetetään näiden yhteyshenkilöiden kautta. Tällä tavoin pyritään tavoittamaan kaikkien arvioinnissa mukana olevien lukutaitokoulutusta järjestävien tahojen opettajaedustus työpajatyöskentelyssä.

Arvioinnissa tuotetaan sähköinen arviointiraportti sekä tiivistelmäraportti. Arvioinnin loppuraportti sisältää suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset tiivistelmät arvioinnin keskeisistä tuloksista. Tämän lisäksi arvioinnin keskeisimmät tulokset esitetään tiivistelmäjulkaisussa, joka julkaistaan arvioinnin päätyttyä. Arvioinnin tuloksista viestittäessä etsitään myös uusia, innovatiivisia menetelmiä tiedon esittämiseen ja välittämiseen.

Arvioinnin päätyttyä järjestetään verkkovälitteinen julkistustilaisuus joulukuussa 2022. Tuloksista, johtopäätöksistä ja kehittämissuosituksista viestitään Karvin viestintäkanavien lisäksi mahdollisuuksien mukaan muissa arvioinnin vaikuttavuutta edistävissä ja arvioinnin tavoitteita tukevissa tilaisuuksissa. Tuloksia levitetään julkistamistilaisuudessa, Karvin eri viestintäkanavissa sekä kohdennetusti arvioinnin kannalta keskeisille toimijoille ja sidosryhmille. Arvioinnin tuloksia käsitellään ja niistä viestitään systemaattisesti jo arvioinnin aikana. Esimerkiksi koulutuksen järjestäjille

suunnatun kyselyn kautta keväällä 2022 saatuja tuloksia hyödynnetään syksyllä opettajille ja ohjaavien tahojen henkilöstölle järjestettävissä fokusryhmätilaisuuksissa. Lisäksi tuloksia voidaan käsitellä muissa tarkoitukseen soveltuviissa tilaisuuksissa.

Arvioinnin toteuttamisesta sekä arvioinnin tuloksista ja tulosten hyödynnettävyydestä kerätään palautetta arvioinnin kohdejoukkoon kuuluvilta tahoilta eri vaiheissa Karvin palauteprosessin mukaisesti.

Taulukko 5. Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa

Arvioinnin vaihe	Kohderyhmä	Viestinnän tavoitteet	Viestintäkanavat ja -muodot	Vastuuhenkilö(t)
1. VALMISTELU (syksy–talvi 2021)	Erityisesti arvioinnin yhteishenkilöt ja arviointipaneeli. Hankkeen kannalta keskeisiä sidosryhmiä.	Tiedotetaan sidosryhmiä arvioinnin käynnistymisestä. Tehdään Karvin verkkosivuille hankkeen esittely suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.	Verkkovälitteiset kuulemistilaisuudet	Karvin asiantuntijat
2. SUUNNITTELU (kevät 2022)	Arvioinnin yhteishenkilöt ja arviointipaneeli. Hankkeen kannalta keskeiset sidosryhmät.	Tiedotetaan tarkemmin arvioinnin aikataulusta ja tiedonkeruusta tiedotteen muodossa keskeisille sidosryhmille ja hyödynsaajille. Kuullaan eri sidosryhmiä arvioinnin tavoitteiden, kohderyhmän ja kysymysten asettamisessa.	Karvin verkkosivut, tiedote ja sosiaalinen media (Facebook, Twitter)	Karvin asiantuntijat
3. TOTEUTUS (kevät–syksy 2022)	Lukutaitokoulutuksen järjestäjät, opettajat ja opiskelijat. Hankkeen kannalta relevantit sidosryhmät, arviointipaneeli.	Tiedotetaan koulutuksen järjestäjiä tarkemmin tiedonkeruusta ja fokusryhmätilaisuuksista kyselystä saatujen yhteishenkilöiden kautta. Tavoitteena edistää opettajille ja ohjaaville tahoille järjestettävien fokusryhmätilaisuuksien osallistujamäärän kasvua ja arvioinnin aikana kerätyn tiedon edustavuutta. Saadaan tiedon hyödyntäjiltä palautetta alustavista tuloksista.	Täydennetään Karvin verkkosivuja ajankohtaisella tiedolla arvioinnin edessä. Hyödynnetään sosiaalista mediaa eri tavoin (Twitter, Facebook). Hyödynnetään arviointipaneelin verkostoja.	Karvin asiantuntijat
4. PÄÄTÖS (talvi 2022)	Lukutaitokoulutuksen järjestäjät, opettajat, opiskelijat, ohjaavien tahojen edustajat ja muut keskeiset sidosryhmät, arviointipaneeli.	Arvioinnin tuloksia levitetään laajasti koulutuksen järjestäjille, oppilaitoksille, opettajille, järjestöille sidosryhmille ja päätöksentekijöille.	Julkistamiswebinaari, raportti, tiivistelmäraportti, esitykset, blogitekstit. Muut tilaisuudet, joissa tiedon hyödyntäjiä paikalla, sekä mahdolliset kerätyn aineiston jatkoanalyysit, tutki-	Karvin asiantuntijat

8 Arviointihankkeen riskienhallinta ja laadunvarmistus

Arviointihankkeen laadunvarmistuksessa keskeisessä roolissa ovat:

- projektihenkilöstön ja asiantuntijapaneelin toiminta
- projektihenkilöstön yhteistyö hankkeen projektiryhmänä
- potentiaalisten ongelmien analyysi -menetelmään perustuva riskienhallinta
- kyselylomakkeiden esitestaus
- palautteenkeruu

Arviointihankkeen riskienhallinta toteutetaan todennäköiset riskit ennakoimalla. Samalla hankkeeseen nimetty projektihenkilöstö pyrkii hallitsemaan riskejä ennakoivalla valmistelulla. Tämän jälkeen ennalta analysoituja kriittisiä tekijöitä seurataan koko arvioinnin ajan ja tarvittavat toimenpiteet tehdään välittömästi. Yksikön johtaja seuraa hankkeen etenemistä aktiivisesti.

Arviointihankkeen riskienhallinnassa hyödynnetään mahdollisten ongelmien analyysi -menetelmää, jonka avulla tunnistetaan arviointihankkeen eri osa-alueisiin (aikataulu, talous, arviointimenetelmät, sisäinen hankeorganisaatio, asiantuntijapaneelin toiminta) liittyviä riskejä. Menetelmässä tunnistetaan mahdollisia ongelmia, analysoidaan niiden vaikutusta arviointiprosessiin ja mahdollisia syitä, jotka voivat aikaansaada ongelman. Tämän jälkeen pohditaan, miten riskejä ennaltaehkäistään ja hallitaan. Arvioinnin projektihenkilöstö teki hankesuunnitelman laadinnan yhteydessä alustavan riskianalyysin, joka toimii pohjana riskienhallinnalle toteutuksen alkaessa. Riskianalyysiä päivitetään hankkeen edetessä säännöllisesti osana hankkeen laadunhallintaa. Päivittämisestä vastaa projektihenkilöstö.

Arviointihankkeessa toteutetaan erilaisia tiedonkeruita. Aineistonhankintaan käytettävät kyselylomakkeet testataan ennen niiden lähettämistä vastaajille. Aineistonhankinnan onnistuminen ja sen relevantti analysointi on kriittisin kohta arvioinnin onnistumiseksi. Yksi keskeinen riski on, että kerätyn tiedon pohjalta ei päästä käsiksi kaikkiin ilmiön ulottuvuuksiin. Riskiin on varauduttu hajauttamalla arviointiaineiston keruu useaan eri lähteeseen. Hankkeessa hyödynnetään myös verkkovälitteisiä tiedonkeruita opetus- ja ohjaushenkilöstön työpajojen toteuttamisessa, jolloin riskinä on verkkoyhteyksien toimimattomuus. Näin tapahtuessa hankkeessa on varauduttu organisoimaan kyseiset kuulemistilaisuuden muuna ajankohtana. Taloudelliset riskit ovat hallittavissa, koska hankkeessa tiedetään ennakkoon arviointivierailuiden kulut.

Karvin arviointiasiantuntija vastaa aineiston analyysistä ja arviointiraportin tuottamisesta yhteistyössä asiantuntijapaneelin kanssa. Asiantuntijapaneelin jäsenet ovat alan asiantuntijoita ja tuovat hankkeen kriittisiin vaiheisiin oman asiantuntemuksensa. Tässä mielessä asiaan ei liity suurta riskiä. Mahdollinen tunnistettu riski on henkilöiden sairastuminen tai jokin muu inhimillinen tai muu ennakoimaton tapahtuma tai tilanne. Hankkeessa työskentelee pääsääntöisesti vain yksi arviointiasiantuntija, mikä tekee asetelmasta riskialttiin projektipäällikön sairastuessa. Arvioinnin laadun varmistamiseksi arvioinnin keskeisiin vaiheisiin (tiedonkeruu ja raportointi) pyritään osallistamaan myös muuta Karvin henkilöstöä.

Arvioinnin yksi mahdollinen riski on tiedonkeruiden aikataulu ja tiedonkeruiden mahdollinen hidastuminen esimerkiksi koronatilanteen vuoksi. Tätä riskiä pyritään hallitsemaan ennakoivalla valmistelutyöllä sekä vaihtoehtoisten aineistonhankintamenetelmien suunnittelulla. Arvioinnin taustakuulemisten kautta on muodostunut näkemys, että etäyhteyksin toteutettavat kuulemiset eivät ole opiskelijoiden kannalta mielekkäitä tietoteknisen osaamisen, yhteisen kielen puuttumisen ja luottamuksellisen ja avoimen kuulemistilanteen rakentumisen kannalta.

Riskejä aiheuttaa myös ulkopuolisten tulkkien hyödyntäminen opiskelijoiden kuulemisessa. Tulkkien käyttäminen on välttämätöntä, jotta opiskelijat voivat kertoa kokemuksiaan omalla äidinkielellään. Heidän suomen kielen taitonsa on koulutuksessa vasta hyvin alkavalla tasolla. Tulkin läsnäolo voi vaikuttaa sekä kuulemistilanteen luonteeseen että kerättävään aineistoon. Riskiä pyritään ehkäisemään hyödyntämällä oppilaitosten jo ennestään käyttämiä paikallisia tulkkauspalveluja ja varmistamalla, että tulkeilla on riittävä ymmärrys kuulemistilanteen luonteesta ja tavoitteista.

Arvioinnin päättyessä arvioinnista kerätään palautetta arviointiin osallistuneilta ja arvioinnin toteuttamisessa mukana olleelta asiantuntijapaneelilta. Arviointihankkeeseen liittyviä riskejä sekä laadunhallinnan keinoja tullaan käsittelemään arviointihankkeen aikana projektihenkilöstön ja yksikön esihenkilön yhteisissä palavereissa.

9 Henkilötietojen käsittely arviointihankkeessa

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus tekee teema- ja järjestelmäarviointeja osana lakisääteisiä tehtäviään. Jotta aineistojen perusteella voidaan tehdä luotettavia päätelmiä, tarvitaan osallistujista riittävät taustatiedot. Henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena on mahdollistaa luotettava arvioinnin toteuttaminen. Henkilötietojen käsittely on tarpeen Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen lakisääteisen tehtävän toteuttamiseksi.

Arviointiin liittyvän viestinnän ja tiedonkeruiden organisointi edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Käsiteltävät henkilötiedot ovat pääsääntöisesti henkilöiden nimiä ja sähköpostiosoitteita, joten merkittäviä henkilöihin kohdistuvia tietosuojariskejä ei ole. Hankkeeseen liittyvän tiedonkeruiden ja viestinnän organisointi edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Käsiteltävät tiedot ovat:

- koulutuksenjärjestäjien yhteystiedot
- oppilaitosten yhteyshenkilöiden yhteystiedot
- arvioinnin toteutukseen liittyvien työpajojen (opettajat ja ohjaavat tahot) yhteystiedot
- julkistuswebinaarin osallistujien ilmoittautumistiedot

Henkilötietojen käsittely perustuu henkilöiden suostumukseen, jonka he antavat suostuessaan yhteyshenkilöksi tai tilaisuuksiin ilmoittautuessaan. Arviointiryhmien jäsenten osalta käsittely perustuu heidän kanssaan tehtävään sopimukseen. Henkilötietojen käsittely ei aiheuta merkittäviä riskejä henkilöille, joiden tietoja käsitellään. Riskiä pienennetään edelleen käyttämällä tarvittaessa esimerkiksi suojattua sähköpostia henkilötietojen välittämiseen ja minimoimalla kerättävien henkilötietojen määrä.

Arvioinnin aikana käytettävien henkilötietojen saaminen perustuu henkilöiden antamaan suostumukseen. Tiedot tallennetaan Valtorin tarjoamalle Karvin verkkolevylle hankkeen toteutuksen ajaksi ja arkistoidaan Opetushallituksen sähköiseen asianhallintajärjestelmään (ASHA). Karvin verkkolevylle pääsy on rajattu vain Karvin virkamiehille. Verkkolevyltä tehdään säännöllisesti automaattiset varmuuskopiot. Arkistoinnissa ASHA-järjestelmään noudatetaan Opetushallituksen arkistointiin liittyviä tietosuojakäytäntöjä.

Arvioinnin aineistoja voidaan luovuttaa arvioinnin päätyttyä tutkimuskäyttöön tutkimuslupahakemusta vastaan. Tähän kysytään lupa jo aineistoa hankittaessa. Karvi luovuttaa ja käyttää arviointiaineistoja arvioinnin toteuttamisen jälkeen anonymisoituna, joten tähän ei liity tietosuojariskiä.

Lähteet

- Ala-kauhaluoma, M., Pitkänen, S., Ohtonen, J., Ramadan, F., Hautamäki, L., Vuorento, M. & Rinne, H., Monimenetelmäinen tutkimus kotouttamistoimien toimivuudesta, Eduskunnan Tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2018
- Hartikainen, J. 2021. Maahanmuuttajan koulutuspolku ja siihen vaikuttavat tekijät: Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia. Opinnäytetyö/Laurea-ammattikorkeakoulu. file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arviointit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Hartikainen_Jenny.pdf
- HE 178/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain 1 ja 46 §:n ja kunnan peruspalveluiden valtiouudesta annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_178+2016.pdf (luettu 2.10.2021)
- HE 140/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_140+2017.pdf (luettu 2.10.2021)
- Hievanen, R., Frisk T., Väättäin, H., Mustonen, K., Kaivola, J., Koli, A., Liski S., Muotka, V., Wikman-Immonen, A. 2020. Maahanmuuttajien koulutuspolut – Arviointi vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 11:2020.
- Hämäläinen, S. 2021. Selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Kohti nopeampaa ja osallistavampaa kotoutumista. https://valtioneuvosto.fi/documents/1410877/53440649/Selonteko_kotoutumisen_edistamisen_uudistamistarpeista_17062021.pdf/e39eb0d9-4c6c-7e54-e520-e2e235fd7b28/Selonteko_kotoutumisen_edistamisen_uudistamistarpeista_17062021.pdf?t=1623922938891 (luettu 24.2.2022)
- Kanniainen, A., Lahti, J., Mänttari, R., Parkkali, E. & Paavilainen K. 2020. ”Puhuminen on kielioppia tärkeämpää” — Raportti luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden haastatteluista. Pakolaistaustaisten ohjaus -hanke.
- Kansalaisopistojen liitto KoL 2018. Suositus kansalaisopistojen lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmaksi. Kansalaisopistojen liiton materiaaleja 2. https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2018/01/Suositus_kansalaisopistojen_lukutaitokoulutuksen_opetussuunnitelmaksi_2018.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2020. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Tiivistelmät 8:2020.
- Karinen, R., Luukkonen, T., Kortelainen, J., Korhonen, N., Luomala, N. (2020a). ”Kaikki toimi kohdallani”, Selvitys kotoutumispalveluita koskevista näkemyksistä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus raportteja 24/2020.
- Karinen, R., Kortelainen, J., Luukkonen, T. Jauhola, L. (2020b). Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:32.
- Kazi, V., Kaihovaara, A. & Alitolppa-Niitamo, A. (toim.) 2019. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Indikaattoritietoa kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisu 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. ISBN 978-952-327-489-1.
- Koskimies, L. & Kettunen, P. 2022. Selvitys kuntien kotouttamisohjelmista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-736-6>
- Kototietokanta. 2020. Helsinki. Kotouttamisen osaamiskeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://kotoutuminen.fi/kototietokanta>. (luettu 4.2.2022)

- Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta. 2020. Helsinki. Kotouttamisen osaamiskeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumisen-indikaattorit-tietokanta>. (luettu 4.2.2022)
- Moitus, S., & Kamppi, P. 2020. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Tiivistelmät 8:2020. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Helsinki. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/04/KARVI_T0820.pdf
- Norden 2018. Mitä kotoutumisesta oikeastaan tiedetään Pohjoismaissa? <https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa> (luettu 24.2.2022)
- OKM 2017. Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutus siirtyy osaksi koulutusjärjestelmää. <https://okm.fi/maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-koulutus> (luettu 15.2.2022)
- OKM 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019: 1.
- OKM 2022. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen: Koski-tietovaranto vapaassa sivistystyössä. <https://okm.fi/koski-ja-osaamisen-tunnistaminen> (luettu 24.2.2022)
- Ompu -hankkeen projektitoimijat 2019. OMPPU – ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle -julkaisu 2019. Tampereen seudun ammattiopisto Tredu. file:///valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arviointi/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Ompu_final.pdf (luettu 24.2.2022)
- OPH 2018. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositus. Määräykset ja ohjeet 2018:2a. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vapaan_sivistystyon_lukutaitokoulutuksen_opetussuunnitelmasuositus_2017.pdf
- OPH 2022a. Tilastot. Tilastoja koulutuksesta. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/tilastot> (luettu 18.2.2022)
- OPH 2022b. Tietoa valtionosuuksista. <https://www.oph.fi/fi/palvelut/tietoa-valtionosuuksista> (luettu 21.2.2022)
- OPH 2022c. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit. <https://vos.oph.fi/rap/> (luettu 4.2.2022)
- Pakarinen, E. 2020. Selvitys vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annetusta ohjauksesta maahanmuuttajille. Sosiaalipedagoginen ohjaus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Kohti osallisuutta ja merkityksellistä elämää -yhteishanke. Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolföreningen ry. https://www.kansanopistot.fi/wp-content/uploads/2020/04/SKY_Selvitys_Sosiaalipedagoginen_ohjaus_090420_web.pdf
- Patton, M. Q. 2011. Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. New York, London: The Guilford Press.
- Päällysaho, K. 2021. Omakieliset yhteiskuntaorientaatiot Navigaattori-hankkeessa 2018–2021. Suomen pakolaisapu 2021. https://yhteiskuntaorientaatio.fi/wp-content/uploads/2021/03/Arviointiraportti_Omakieliset-yhteiskuntaorientaatiot-Navigaattori-hankkeessa-1.pdf
- Raatikainen, L. 2021. Arjenkansalaistaitojen osaamismerkkit aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksessa Osaamismerkkit osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen välineenä. YAMK-opinnäytetyö/HUMAK. file:///valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arviointi/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6_Raatikainen_Lylyli.pdf
- Sandberg, T. & Stordell, E. 2016. Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. https://okm.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1ec2dd7

- Shemeikka, R., Schmidt-Thomé, K. Harkko, J, Paavola, J., Raunio, M., Alanko, L., Björk, A., Kettunen, P., Kouvonen, A., Pitkänen, S., Ramadan, F., Varjonen, S., Vuorento, M.: Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolut. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:29.
- TEM 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79075/TEMjul_45_2016_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- TEM 2020a. Maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelut. Selvityksen loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:27. file://valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_27.pdf (luettu 5.2.2022)
- TEM 2020b. Kotoutuja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut TE-toimistoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:31. file://valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_31.pdf (luettu 5.2.2022)
- TEM 2020c. Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:32. file://valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_32.pdf (luettu 5.2.2022)
- TEM 2021a. Kotoutumisen selonteko esittää laajan ohjelman nopeuttamaan kotoutumista. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 17.6.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumisen-selonteko-esittaa-laajan-ohjelman-nopeuttamaan-kotoutumista> (luettu 24.4.2022)
- TEM 2021b. Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-931-5> (luettu 24.4.2022)
- THL 2021. Käsitteet. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> (luettu 25.2.2022)
- Tilastokeskus 2019a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne. ISSN=1799-4586. 2018. Helsinki. http://www.stat.fi/til/vkour/2018/vkour_2018_2019-11-05_tie_001_fi.html. (luettu 17.2.2022)
- Tilastokeskus 2019b. Suomen virallinen tilasto (SVT): Oppilaitosten aikuiskoulutus. ISSN=1799-4535. 2019, Opiskelija-profiili 2019. Helsinki: Tilastokeskus (luettu 24.2.2022)
- Tilastokeskus 2021. Ulkomaalaistaustaiset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ul-komaalaistaustaiset.html> (luettu 10.2.2022)
- Tilastokeskus. 2022a. Tilastotietokannat. <https://stat.fi/tup/tilastotietokannat/index.html#Maksuttomat>. (luettu 18.2.2022).
- Tilastokeskus. 2022b. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. <https://stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html>. (luettu 18.2.2022).
- TrVM 6/2018 vp. Tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 6/2018 vp– O 10/2017 vp https://www.edus-kunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/TrVM_6+2018.pdf (luettu 20.1.2022)
- Valkendorff, T. & Luukkainen, H. 2019. (toim.) Maahanmuuttajien lukutaitokoulutus. Kansanopistot ja opintokeskukset uuden sivistystehtävän toteuttajina. Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolföreningen ry. <https://www.kansanopistot.fi/wp-content/uploads/2020/04/Maahanmuuttajien-lukutaitokoulutus.pdf>
- VN 628/1998. Perusopetuslaki. Annettu Helsingissä 21.8.1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

- VN 1386/2019. Laki kotoutumisen edistämisestä. Annettu Helsingissä 30.12.2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- VN 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta
Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>
- VN 2021. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163237/VN_2021_62.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- VN 912/2021. Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain 10 §:n muuttamisesta. Annettu Helsingissä 5.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210912>
- VTV 2018. Tuloksellisuustarkastuskertomus, kotoutumiskoulutus, Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 15/2018, Helsinki 2018.
- Witting, M. 2019. Korkeasti koulutettuja ja vähän koulutettuja – ulkomaalaistaustaisten koulutuksesta tulossa tarkempaa tietoa. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus 16.9.2019. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/korkeasti-koulutettuja-ja-vahan-koulutettuja-ulkomaalaistaustaisten-koulutuksesta-tulossa-tarkempaa-tietoa/> (luettu 19.2.20)

Liitteet

Liite 1. Tilastotietokannat

Ulkomaalaistaustaista väestöä koskevia tietokantoja:

- [OPH: Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot](#)
  - Opetushallitus kerää koulutuksen kustannus- ja suoritetietoja valtionosuusjärjestelmän ylläpitoa, kustannusseurantaa ja koulutuksen arviointia varten. Tilastointipäivinä 20. tammi-kuuta ja 20. syyskuuta kerätään oppilas- ja suoritemäärätietoja ja maaliskuussa käyttökustannustietoja. (Opetushallitus, 2022.)
- [OPH: Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit](#)
  - Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä on osa kuntien, kuntayhtymien ja yksityisten koulutuksen järjestäjien valtionosuusjärjestelmää. Valtionapuviranomaisena toimii opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetushallitus vastaa valtionosuusjärjestelmän tiedonkeruista, tietopalveluista ja asiakkaiden neuvonnasta. Rahoitusjärjestelmästä löytyy tilastotietoja: opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusrahoituksesta, toiminnan kustannuksista, tuloista sekä rahoituksen perusteena olevista suoritteista, kuten oppilas-, opiskelija-, kurssi- ja opetustuntimääristä. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä toimii osana kuntien valtionosuusjärjestelmää. Kuntien lisäksi se kattaa myös yksityiset koulutuksen järjestäjät ja kuntayhtymät. (Opetushallitus, 2022b; Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit, 2022.)
- [TEM: Kototietokanta](#)
  - Kototietokannassa saadaan tietoa maahanmuuttajaväestöstä Suomessa. Kototietokanta on avoin, rekisteripohjainen tilastotietokanta ja sen ylläpidosta vastaa Tilastokeskus. Indikaattorit on luokiteltu viiteen aihealueeseen: asuminen, muuttoliike, perheet, työssäkäynti ja väestörakenne. (Kototietokanta, 2020.)
- [TEM: Kotoutumisen indikaattorit](#)
  - Kotoutumisen indikaattorit -tietokannan avulla voidaan seurata kotoutumisen tilaa ja sen kehittymistä Suomessa. Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta on avoin, rekisteri- ja kyselyaineistoihin perustuva tilastotietokanta. Indikaattorit on luokiteltu viiteen aihealueeseen: työllisyys, koulutus, hyvinvointi, osallistuminen ja kaksisuuntainen kotoutuminen. (Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta, 2020.)
- [Tilastokeskus: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen -tietokanta](#)
  - Tilastokeskuksen maahanmuuttajat ja kotoutuminen teemasivustolla esitetään keskeisimpiä tietoja maahanmuuttajataustaisesta väestöstä ja viime vuosien kansainvälisestä muuttoliikkeestä. Sivuilla on tietoa myös maahanmuuttajataustaisten kotoutumisesta Suomeen. (Tilastokeskus 2022b)

Liite 2. Arvioinnin teemat, tarkentavat kysymykset ja aineistonhankintamenetelmät.

Aineistonhankintamenetelmät on esitetty niiden merkitystä kuvaavassa järjestyksessä.

Teema 1: Tilastollinen tilannekuva	
Arviointikysymys ja tarkentavat kysymykset	Aineistonhankintamenetelmät
<p>Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti, oppilaitostyypeittäin ja koulutusmuodoittain?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen järjestäjät ja alueellinen jakautuminen? • Koulutuksen volyymi koulutusmuodoittain, järjestäjittäin, alueittain ja oppilaitostyypeittäin? • Koulutukseen osallistuvien osuus suhteessa kohderyhmän määrään alueella? • Opiskelijoiden määrä rahoitusperusteittain, kieli- ja ikäryhmittäin sekä sukupuolen mukaan? • Pää- ja sivutoimisten opiskelijoiden määrä? • Muulla tavoin kuin lukutaitokoulutuksen opetusryhmässä tarjottavan lukutaitokoulutuksen määrä ja alueellinen jakaantuminen? • Opintojen kesto ja laajuus eri koulutusmuodoissa ja pää- ja sivutoimisen opiskelun piirissä?	<p>Koulutuksen järjestäjille kohdennettu kysely ja tilastoaineistot</p>
Teema 2: Arviointi	
Arviointikysymys ja tarkentavat kysymykset	Aineistonhankintamenetelmät
<p>Millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millaisia välineitä opettajilla ja opiskelijoita on käytössään osaamisen kehittymisen arvioimiseksi ja siitä viestimiseksi? • Millaisiin koulutuksen sisältöihin arviointi kohdistuu? • Mihin kielen oppimisen eri osa-alueisiin arviointi kohdistuu? • Millaisiin kriteereihin oppilaitoksissa tehtävä arviointi perustuu? • Millaisia keinoja osaamisen arviointi tarjoaa oppimisvaikeuksien tunnistamiseen? • Kenen toimesta arviointi tapahtuu a) ennen koulutusta, b) oppilaitoksissa, ja millaisia pätevyysvaatimuksia arvioinnin tekijälle on? • Miten opettajien arviointi- ja ammatillista osaamista tuetaan?	<p>Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätyöskentely (sis. kysely ja ryhmäkeskustelu) sekä oppilaitosvierailut (sis. opiskelijoiden ja opettajien kuuleminen), koulutuksen järjestäjille kohdennettu kysely</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Seurataanko oppilaitoksissa opiskelijoiden osaamisen kehittymistä opiskelijaryhmien tasolla systemaattisesti? Miten? 	
Teema 3: Koulutukseen ohjaus	
Arviointikysymys ja tarkentavat kysymykset	Aineistonhankintamenetelmät
<p>Miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulutukseen ohjaavat tahot ja niiden alueellinen jakaantuminen? • Millaisia toimintamalleja -ja käytäntöjä ohjauksessa hyödynnetään ja miten eri toimijoiden vastuut niissä jakaantuvat? • Millaisiin kriteereihin opiskelijoiden ohjaus perustuu? • Lukutaidon tason arvioinnin ja muiden tekijöiden merkitys ohjauspäätökseen? • Kokevatko opiskelijat olevansa omaan osaamiseensa nähden oikeassa paikassa? • Oppilaitosten ja ohjaavien tahojen yhteistyön toimivuus? • Yhteistyön muodot ja tahot, käytössä olevat tiedonvälitysjärjestelmät/-alustat, tiedon välittymisen menettelyjen systemaattisuus? • Miten opiskelijat kokevat eri tahojen yhteistyön toimivuuden ja selkeyden? 	<p>Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätyöskentely (sis. kysely ja ryhmäkeskustelu) ja koulutuksen järjestäjille kohdennettu kysely</p>
Teema 4: Koulutuspolkujen sujuvuus	
Arviointikysymys ja tarkentavat kysymykset	Aineistonhankintamenetelmät
<p>Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkokolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mistä opiskelijat tulevat ja minne jatkavat? • Odotusajat seuraavaan koulutukseen? • Keskeyttäneiden määrät ja keskeyttämisten syyt? • Koulutuksen keston toimivuus suhteessa tavoitteisiin? • Niiden opiskelijoiden osuus, joilla on haasteita päästä eteenpäin? • Mitkä syyt vaikuttavat siihen, että opiskelija ei etene? • Millaisia vaihtoehtoja on niille opiskelijoille, joiden ei ole mielekästä jatkaa opiskelua? • Millaisia mahdollisuuksia opiskelijoilla on saada opiskeluun lisätukea tai lisää aikaa? 	<p>Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätyöskentely (sis. kysely ja ryhmäkeskustelu) sekä oppilaitosvierailut (sis. opiskelijoiden ja opettajien kuuleminen)</p>

- Jatkopolutukseen liittyvien yhteistyömallien ja -kanavien toimivuus opettajien ja ohjaavien näkökulmasta?
- Keitä ovat jatko-ohjauksen keskeiset toimijat ja miten vastuut jakaantuvat käytännössä?
- Toimivan koulutuspolun järjestämisen esteet ja hyvät käytännöt?

Teema 5: Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus

Arviointikysymys ja tarkentavat kysymykset

Aineistonhankintamenetelmät

Millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen?

- Opiskelijoiden osaamisen* kehittyminen koulutuksen aikana opettajien ja opiskelijoiden kokemana?
- Miten koulutus on vaikuttanut opiskelijoiden elämään ja yhteiskunnallisiin valmiuksiin?
- Millaiseen yhteiskunnalliseen toimintaan opiskelijat osallistuvat koulutuksen aikana ja miten toiminnallisuus näkyy koulutuksessa?
- Vaikuttavan ja kotoutumista edistävän lukutaitokoulutuksen elementit opiskelijoiden näkökulmasta?
- Koulutussisältöjen ja -menetelmien hyödyllisyys opiskelijoiden näkökulmasta?
- Koulutusmuodon ja koulutuksen keston toimivuus opiskelijoiden näkökulmasta?
- Millaisia keinoja koulutuksen järjestäjillä on seurata koulutuksen vaikuttavuutta?

Oppilaitosvierailut (sis. opiskelijoiden ja opettajien kuuleminen), koulutuksen järjestäjille kohdennettu kysely

*kielellinen osaaminen ja perustaitojen kehittyminen

